

Stichting Kiemt

Rapport

betreffende de jaarrekening 2018

	Pagina
Bestuursverslag	2
Jaarrekening 2018	40
Balans per 31 december 2018	41
Staat van baten en lasten over 2018	42
Kasstroomoverzicht over 2018	43
Algemene grondslagen voor de jaarrekening	44
Toelichting op de balans per 31 december 2018	46
Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	49
Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	50
Overige gegevens	53
Controleverklaring	54

Bestuursverslag

Bestuursverslag 2018

1. Samenvatting

De in december 2017 nieuw aangetreden directeur Luc Kikkert is in 2018 met de opdracht van het bestuur voor het vinden van funding na 2019, het uitbreiden van het netwerk en het verhogen van de zichtbaarheid van de stichting met succes aan de slag gegaan.

2018 was het voorlaatste jaar waarin de – door provincie Gelderland voor 4 jaar aangewezen - Diensten van Algemeen Economisch Belang zijn uitgevoerd ten behoeve van de versnelling van de energietransitie en de circulaire economie. Deze aanwijzing zal in ieder geval worden verlengd in 2020, zodat provincie en stichting na de provinciale verkiezingen voldoende tijd hebben de plannen voor na 2020 verder uit te werken.

De stichting neemt daarnaast deel in meerdere (Europese) subsidieprojecten met partners uit het netwerk, veelal als penvoerder/projectmanagement vanwege haar onafhankelijke positie. Ook zijn en worden in beperkte mate opdrachten uitgevoerd voor publieke partijen als gemeente Arnhem en provincie Overijssel. Er wordt door de stichting actief gezocht naar innovaties, kansen en samenwerkingen. Hiermee vervult de stichting haar rol als verbinder in het netwerk.

De begroting van 2018 ging uit van een exploitatieoverschot van 18.000 euro. Uiteindelijk wordt het boekjaar afgesloten met een positief resultaat van 24.048 euro, waardoor het eigen vermogen uitkomt op 131.074 euro.

2. Bestuur en organisatie

1. Bestuur

Sebastiaan Berendse is bereid gevonden om de plaats van Raoul Bino namens Wageningen Universiteit Research in het bestuur in te nemen. Verder is het bestuur uitgebreid met Egbert Teunissen van Witteveen + Bos.

In 2018 was het bestuur als volgt samengesteld:

- Caroline Kamerbeek, (DNV GL - Energy) benoemd op voordracht van DNV GL (voorheen KEMA) per 1-1-2016, per 9-11-2017 als voorzitter;
- Marlies Visser, (Alliander) benoemd op voordracht van de Vergadering van Participanten vanaf 23-5-2016;
- Guido Bakema, (IF Technology) lid vanaf 8-12-2016;
- Sebastiaan Berendse, (Wageningen Universiteit Research) lid vanaf 25-4-2018 ;
- Janneke Hoekstra, (Hogeschool Arnhem Nijmegen) lid vanaf 1-1-2016;
- Jaap Fluit, (Bredenoord) lid vanaf 1-9-2016;
- Egbert Teunissen, (Witteveen + Bos) lid vanaf 1-9-2018;

2. Vergadering van Participanten

De Vergadering van Participanten heeft de bevoegdheid om de begroting en jaarrekening vast te stellen. Op 29 november 2018 heeft de vergadering plaatsgevonden.

De Stichting heeft met ingang van 1 januari 2016 een organisatiefinanciering van provincie Gelderland ontvangen voor een periode van 4 jaar ten behoeve van Diensten van Algemeen Economisch Belang (DAEB). De interpretatie van de regels ten aanzien van de verantwoording hiervan vormden aanleiding tot discussie tussen accountant, Kiemt en de subsidiedeskundigen van provincie Gelderland, waardoor de jaarrekening 2016 niet in 2017 kon worden afgerond. In december 2017 is door provincie Gelderland duidelijkheid gegeven en in januari 2018 is de jaarrekening 2016 alsnog afgerond. Deze is in 2018 alsnog vastgesteld door de Vergadering van Participanten.

Daarnaast heeft de Vergadering de jaarrekening 2017 vastgesteld en de begroting voor 2019 goedgekeurd. Directeur Luc Kikkert heeft een presentatie gegeven van de plannen voor 2019. De Vergadering werd afgesloten met een eindejaar netwerkbijeenkomst.

3. Organisatie

De afgelopen jaren heeft het programmabureau een omslag gemaakt naar een evenwichtigere verhouding tussen eigen medewerkers en ingehuurde expertise. Naast meer kritische massa voor de organisatie kan hierdoor ook een betere dekking van de organisatiekosten uit de subsidies worden gerealiseerd. Omdat de korte financieringshorizon enigszins belemmerend werkt in het in dienst nemen van medewerkers wordt ook gebruik gemaakt van detachering-overeenkomsten.

Het programmabureau bestond uit:

- Directie	1,0 FTE
- Programmabureau	4,7 FTE
- Control	0,8 FTE

Externe medewerkers:

Voor expert advieswerkzaamheden zijn externe medewerkers ingeschakeld.

3. Participanten en subsidiënten

1. Participanten

8 (Hoofd)Participanten en 11 Deelnemers hebben hun overeenkomst met Kiemt beëindigd. Er zijn 8 (Hoofd)Participanten en 10 Deelnemers nieuw toegetreden. Het netwerk van Kiemt bestond ultimo 2018 uit 62 (Hoofd)Participanten en 52 Deelnemers.

Zowel bestaande als potentiële nieuwe (Hoofd)Participanten zijn door de Directeur in 2018 individueel bezocht om de relatie met de Stichting te versterken. Uit het in opdracht van het Bestuur in 2017 uitgevoerde onderzoek was naar voren gekomen dat vooral het ontbreken van zichtbaarheid van Kiemt in projecten en relevante (netwerk)bijeenkomsten als voornaamste reden werd opgegeven voor de twijfel of bedrijven Participant in het Kiemt netwerk wilden blijven of worden. Participanten en subsidiënten onderschrijven wel het enorme belang van het netwerk en de aandachtsgebieden Circulaire Economie en Energietransitie, en geconcludeerd kan worden dat er een groot draagvlak is voor de activiteiten van de Stichting.

Naast het vinden van funding, heeft het Bestuur aan Luc Kikkert, de nieuwe Directeur van Kiemt, de opdracht meegegeven de zichtbaarheid van Kiemt te vergroten, door o.a. de communicatie over de projecten op een hoger peil te brengen, en de verbindingen binnen het netwerk en de contacten met daarbuiten te intensiveren. In 2018 heeft er een wezenlijke verhoging van de aanwezigheid van Kiemt op bijeenkomsten binnen en buiten het netwerk plaatsgevonden, waarbij Kiemt in een aantal gevallen een presentator rol heeft vervuld. Een communicatiestrategie en –plan heeft o.a. geleid tot een nieuwe website en een verveelvoudiging van het aantal publicaties die aantoonbaar meer bekeken zijn. De EMT toast wordt steeds beter bezocht en gewaardeerd.

2. Subsidiënten

Provincie Gelderland was in 2018 weer de belangrijkste subsidiënt van de stichting. Naast de organisatiesubsidie voor DAEB (diensten van algemeen economisch belang) is provincie Gelderland medefinancier in het EFRO-project "CIRCLES", en de Interreg projecten "Cleantech Energy Crossing" en "Warmte in de Euregio, focus en moderniseren (WiEfm)".

Gemeente Nijmegen is inmiddels weer aangehaakt en met gemeente Arnhem is een overeenkomst gesloten over de invulling van de rol van clusterregisseur door Kiemt in "Hotspot Energy".

Bij provincie Overijssel is op ambtelijk niveau belangstelling om met Kiemt samen te werken in het deelprogramma energie-innovatie in het organiseren van een aantal bijeenkomsten met ondernemers als een voorportaal voor Oost NL en/of als een onderdeel van c.q. een vervolg op het energie-innovatiecongres. Dit heeft eind 2018 geleid tot een opdracht aan Kiemt voor het scouten van energie-innovaties.

4. Uitvoering

1. Projecten

CIRCLES

CIRCLES is een samenwerking van Kiemt, VNO-NCW Midden, Cleantech Center, Universiteit Twente, HAN, Saxion, Stichting Circulaire Economie, Cleantech Regio, Kennispoort Regio Zwolle, Natuur en Milieu Overijssel en Windesheim. De EFRO-subsidie is begin 2017 verleend; het project heeft een omvang van 1 miljoen euro en loopt tot eind 2018. Voor het project is een verlenging tot 1 oktober 2019 aangevraagd om de doelstellingen te realiseren binnen de bestaande budgettaire kaders, deze is begin 2018 toegekend.

Kiemt is leadpartner, voert samen met VNO/NCW-midden het projectmanagement en draagt ca 120.000 euro bij aan het project. Doelstelling van CIRCLES is om de markt voor circulaire economie te ontwikkelen en te zorgen dat Oost-Nederland hierin koploper is. Daarnaast wil CIRCLES de concurrentiepositie van de regionale maakindustrie vergroten door lagere kosten, grondstofzekerheid en nieuwe verdienmodellen en elkaars kennis gebruiken en versterken door ketensamenwerking. De samenwerkende partijen willen ook concreet bijdragen

aan de vermindering van CO2-uitstoot en de werkgelegenheid voor mbo-ers en hbo-ers vergroten.

De volgende resultaten zijn bereikt:

Er zijn 114 samenwerkingen gerealiseerd in allerlei vormen. Enkele voorbeelden zijn: de samenwerking in tenderteam rondom een circulaire inkoop; een samenwerking aan events zoals Barneveld; een samenwerking in Overijssel rondom mestverwaarding; een samenwerking Dura Vermeer voor het inbedden van grondstofverwaarding in de bedrijfsvoering; samenwerking met Parenco rondom levenscyclusanalyse van CO2.

De door de kennisinstellingen Saxion, HAN en UT Twente ontwikkelde kennismatrix is gereed. Deze brengt de reeds aanwezige kennis op het gebied van circulaire economie vanuit de aanbodzijde in beeld. Binnen de website wordt gewerkt aan het in beeld brengen van het netwerk vanuit de vraagzijde. Initiatieven en organisaties kunnen hun kennis en kunde in kaart brengen en kennisbehoefte aangeven.

Er zijn twee projectomgevingen gerealiseerd op de CIRCLES-website, voor het project SIGMA en een jongerenomgeving. Er wordt maandelijks een nieuwsbrief opgesteld.

Het ontwikkelde AcCEllerator programma is onder andere ingezet voor ketensamenwerking in Enschede waarbij 18 bouw gerelateerde bedrijven zich hebben samengevoegd om een pilotproject te realiseren. De partijen zijn begeleid bij circulair bouwen, samen te werken rondom ontwerp, materiaalstromen en het aangaan van nieuwe samenwerkingsvormen. Er zijn voor verschillende bedrijven analyses uitgevoerd naar de toekomstbestendigheid van hun bestaande businessmodellen met daaruit voortvloeiend acties om te komen tot strategische keuzen om te werken aan transitie op waardesoorten. Voor bedrijventerreinen zijn ook analyses uitgevoerd om te komen tot duurzame ecosysteem ontwikkelingen. Tevens heeft CIRCLES meegewerkt aan het Werkboek Circulair Organiseren. Door de vorming van een kerngroep communicatie met vertegenwoordigers van de partners wordt de eenvormigheid en afstemming van de communicatie geborgd. Daarnaast worden onder leiding van Saxion alle bijeenkomsten van partners op het thema circulaire economie in beeld gebracht en gezamenlijke events georganiseerd. Deze bijeenkomsten dragen bij aan de zichtbaarheid van CIRCLES en leiden tot nieuwe leads die bij de frontoffice worden opgepakt. Met die bijeenkomsten zijn al enorm veel bezoekers bereikt.

Kiemt draagt er mede zorg voor dat bedrijven in de regio hierbij aanhaken. Kiemt heeft namens CIRCLES tijdens het Circulaire Economie Festival 2018 een workshop gegeven. Er is een monitoringstool circulair inkopen voor gemeenten ontwikkeld en er worden masterclasses voor alle gemeenten in de regio aangeboden.

In getallen zijn gerealiseerd:

- 538 bedrijven zijn door accountmanagers benaderd om vragen te identificeren die ze hebben over circulaire economie. Een aantal van deze vragen zijn verder behandeld met instrumenten van CIRCLES;
- 86 matches (een klik tussen 2 partijen die door CIRCLES met elkaar in contact gebracht zijn);

- 42 doorverwijzingen (een partij doorverwijzen naar andere partij);
- 114 samenwerkingen (een samenwerking met partij(en) waarbij door (partners van) CIRCLES gewerkt wordt aan een bijeenkomst, ontwikkeling van circulaire projecten of diensten of projectvorming in andere werkpakketten. Ondersteuning waar meerdere partijen betrokken zijn);
- 132 evenementen (workshops, ontbijtsessies, congressen) georganiseerd met een totaal van ruim 90000 deelnemers;
- 13 bedrijfsopdrachten uitgevoerd in HAN Minor Circulaire Economie;
- 2 accelerator projecten zijn afgerond (Samenwerking NS, Van Houtum, Van Gansewinkel en ICS t.b.v. recycling koffie en thee bekertjes op perrons tot wc-papier. En Waterschap Vallei en Veluwe, Circo Design Track maatwerk);
- 89 challenges met studenten en bedrijven zijn afgerond of onderweg.

Er is voor provincie Gelderland een CE versnellingsprogramma opgesteld om naast het continueren van bestaande activiteiten een versnelling in de circulaire transitie te brengen in 2019. In provincie Overijssel loopt het proces om vanaf januari 2019 tot een gezamenlijk programma te komen dat na de verkiezingen voor de provinciale staten geëffectueerd moet worden. Met andere regio's is sinds maart 2018 gewerkt aan een regiodeal circulaire economie.

Cleantech Energy Crossing

Op 21 december 2016 is het Interreg project Cleantech Energy Crossing goedgekeurd. Het doel van dit project is het realiseren van meer en betere grensoverschrijdende samenwerking in de ontwikkeling van cleantech innovaties. In dit grootschalige project werken ruim dertig Duitse en Nederlandse bedrijven en partnerorganisaties samen met kennisinstellingen op het gebied van energietransitie. De bedrijven zijn opgedeeld in drie Nederlands-Duitse consortia.

De bebouwde omgeving is verantwoordelijk voor 30-40% van het totale energieverbruik in Duitsland en Nederland. De energietransitie in de bebouwde omgeving gaat niet vanzelf: Nieuwe en duurzame technologieën moeten concurreren tegen bestaande (en vaak goedkopere) fossiele alternatieven en stellen nieuwe uitdagingen aan de bestaande energie-infrastructuur. Binnen dit project wordt gewerkt aan deze producten en diensten die allen een bijdrage leveren aan het comfort en energiebesparing in de bebouwde omgeving. Het betreft 11 technieken voor duurzame verwarming en 4 batterij-systemen voor energieopslag.

Kiemt is initiatiefnemer van Cleantech Energy Crossing en is de verantwoordelijke leadpartner van het project. Het project bestaat uit vijf verschillende werkpakketten: drie inhoudelijke werkpakketten (WP 1 t/m 3) waarbinnen bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk nieuwe technieken ontwikkelen, één werkpakket gericht op projectmanagement, communicatie & disseminatie (WP4) en één werkpakket voor de subsidiabele voorbereidingskosten van dit project (WP5).

Kiemt heeft in 2018 alle projectpartners begeleid bij de uitvoering van hun taken in WP 1 t/m 3. Daarbij heeft Kiemt er op gelet dat de samenwerking in lijn loopt met de eerder opgestelde plannen en bijbehorend budget, opdat kritieke prestatie indicatoren daadwerkelijk behaald worden t/m het projecteinde in 2020. Op

sommige deelonderwerpen zijn projectpartners als coördinator aangewezen van vakinhoudelijke onderwerpen. Dit is gedaan met actief projectmanagement, door kleinschalige bijeenkomsten te organiseren (werkpakket niveau), bij overleggen te zitten, bedrijven aan te jagen, het lostrekken van samenwerking wanneer dit vastliep, en door ervoor te zorgen dat partners betrokken blijven.

Als leadpartner is Kiemt ook verantwoordelijk voor de administratieve en financiële vastlegging van het project (afrekenen, middelen afroepen, controle, verslaglegging, begeleiding bij uitbetaling). Elk projectpartner had in 2018 twee keer de gelegenheid om kosten te declareren. Indiening, archivering en uitbetaling geschied door de administratie van Kiemt.

In 2018 heeft Kiemt ook actief gewerkt aan de disseminatie van de opgedane kennis. Binnen de verschillende thematische werkpakketten (WP 1 t/m 3) en ook tussen deze werkpakketten hebben wij regelmatig bijeenkomsten georganiseerd met de deelnemende projectpartners. Er zijn ook twee grootschalige bijeenkomsten georganiseerd in openbaar verband, waarbij ook andere organisaties aanwezig waren die niet bij het project betrokken zijn (zie video's). Zo heeft Stichting Kiemt de projectvoortgang gedeeld en interdisciplinaire kennisdeling gefaciliteerd. Daarnaast is de projectvoortgang (resultaten/ontwikkelingen van projectpartners) op de website en via social-media kanalen van Stichting Kiemt gedeeld.

Het Interreg project Cleantech Energy Crossing is gestart in 2017 en loopt t/m medio 2020. De doelstelling voor 2018 was om conform het projectplan van Cleantech Energy Crossing toe te werken naar het behalen van de volgende doelen:

- Het uit ontwikkelen van een 10-tal innovatieve technieken voor verwarming en koeling van de bebouwde omgeving (solar, biogas, IR);
- Het testen van drie innovatieve verwarmingstechnologieën in het demohuis van partner GWI in Essen (zonnepaneel van Power Kombi Module, micro-wkk van GWI Essen en adsorptiekoelmachine van Supro);
- Het testen van verschillende batterij systemen (loodkristal, natriumzwavel) in individuele woningen te Kleve, Heerlen en Essen, inclusief het rapporteren van de technische en economische performance van deze twee batterijsystemen;
- Het testen van collectieve opslag middels een zeezoutbatterij (Dr. Ten) in microgrids te Heerlen en Olst en middels een waterstofbroombatterij (Elestor) te Essen en Mönchengladbach;
- Het valideren van verschillende businessmodellen voor collectieve opslag (voorspellend aansturen, garanties van oorsprong, handelen op APX-spot markt, handelen op onbalansmarkt).

De volgende initiatieven zijn ondersteund:

- 2 Testlocaties thuisbatterij gerealiseerd (te Kleve en Heerlen);
- 1 Testlocatie net-batterij gerealiseerd (te Heerlen);
- 2 Demonstratielocaties van warmtetechnologie (Solar Energy Booster, nieuw type warmtepomp, regelsysteem) ontwikkeld en gerealiseerd;
- Subsidie voor ontwikkelkosten voor diverse bedrijven (3x batterijtechnologie, 11 producten voor duurzame warmte en koude);

- 800 duizend euro uitgekeerd aan subsidie aan Nederlandse en Duitse partners;
- Twee grootschalige events over
 - Nederlands-Duitse samenwerking in de energiesector (<https://www.youtube.com/watch?v=upgC33qsbJs>).
 - Lancering innovatief batterijsysteem in De Wijk van Morgen (<https://www.youtube.com/watch?v=d4oogSPIP-Q>).

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN), Gas & Wärme Institut e.V. Essen, Solar Energy Booster, Exergy, Think-E-Energy GmbH, Enlop GmbH, Seafuy B.V., Elestor B.V., Dr. Ten, HAHE BV, Vapora Bio-energie GmbH, Power Kombi Module, Solartech International, Q-Roof (Chatim B.V.), Energieagentur.NRW, Energy Exchange Enablers, GPX, ZUYD Hogeschool, Scholt Energy Control, Bilan B.V., EnergieEffectief, Saint Trofee, Micro Turbine Technology B.V. en Beausolar.

De werkzaamheden hebben voornamelijk bijgedragen aan de Energietransitie. Doel van het Interreg project Cleantech Energy Crossing is de grensoverschrijdende samenwerking in de ontwikkeling van cleantech innovaties, gericht op de verduurzaming van de bebouwde omgeving en de lokale energie-infrastructuur. Als leadpartner van het project werkt Stichting Kiemt met een Duits-Nederlands consortium van meer dan 30 MKB'ers, kennisinstellingen en onderzoekinstellingen samen om productinnovaties aan te jagen op het gebied van batterijtechnologie en warmte- en koudetechniek. Hierdoor draagt Kiemt bij aan het versnellen van de Energietransitie.

Eind 2018 kan Kiemt samen met de projectpartners van Cleantech Energy Crossing op vele mooie projectresultaten terugkijken: meerdere test- en demonstratielocaties zijn gerealiseerd, innovatieve producten op het gebied van warmte- en koudetechnieken zijn ontwikkeld (en nagenoeg marktrijp) en kennis en ervaring zijn grensoverschrijdend gedeeld. De voortgang in de verschillende werkpakketten laat zien dat de grensoverschrijdende samenwerking succesvol verloopt. Er wordt door alle partners voortvarend gewerkt aan de ontwikkeling van innovatieve producten die bijdragen aan de verduurzaming van de bebouwde omgeving en de lokale energie-infrastructuur in Duitsland en Nederland. Er is al meer dan 800 duizend euro uitgekeerd aan subsidie aan Nederlandse en Duitse partners.

WiEfm/Warmte in de Euregio focus en moderniseren

In 2015 is door Fachhochschule Münster een succesvolle aanvraag in het Interreg IV programma ingediend. Vier jaar lang zullen alle activiteiten, spelers en ontwikkelingen rondom slimme warmteoplossingen (waaronder warmtenetten) in Oost-Nederland en de regio Münster worden geïnventariseerd. Ook zullen deze oplossingen met elkaar worden verbonden en worden de ontwikkelingen versneld door middel van integrale informatievoorziening, gerichte ondersteuning en advies, bedrijfsmatching en de uitgifte van warmtevouchers. Kiemt is de Nederlandse partner in het project. Het project wordt ondersteund door de provincies Gelderland en Overijssel. Het projectbudget bedraagt 2,5 miljoen Euro en het project loopt tot april 2019.

Eén van de projectdoelen is om financiële middelen ter beschikking te stellen aan initiatiefnemers van warmteprojecten. De middelen kunnen worden ingezet voor de gedeeltelijke financiering van derden voor het laten uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek. Kiemt heeft op basis van haar kennis en ervaring met het verstrekken van vouchers een voorstel gemaakt. Dit voorstel – met daarin o.a. de procedure, de criteria, de beoordeling en de verantwoording – is grotendeels overgenomen en heeft geresulteerd in de uiteindelijke warmtevouchers. In samenspraak met FH Münster zijn deze voorwaarden in lijn gebracht met de subsidieregels vanuit Interreg.

Kiemt is het aanspreekpunt voor (vragen over) warmtevouchers in Nederland. Het netwerk van Kiemt is actief geweest op de mogelijkheid een voucher aan te vragen. Dit is gebeurd middels persoonlijk contact, e-mails, informatie via de nieuwsbrief en via de algemene website. Ook is er via sociale media gecommuniceerd over de mogelijkheid om van een warmtevoucher gebruik te maken.

Kiemt heeft de geïnteresseerden die een aanvraag wilden doen geholpen bij het indienen van een goede en complete voucheraanvraag. Ook heeft Kiemt de aanvragers geadviseerd op het gebied van projectscope, projectmanagement, innovatie, energietransitie, financiering, consortiumvorming, planning, Consortiumvorming, het projectplan, het beoordelen van de voucheraanvragen, promotie van het onderwerp duurzame warmte en promotie van ondernemers in de regio.

Het project heeft geen planning per jaar. Met de geplande werkzaamheden voor WiEfm liggen we op schema. Op dit moment wordt er hard gewerkt om alle geplande resultaten voor het eind van het project (maart 2019) gereed te krijgen. Zo werkt Kiemt momenteel aan een economische analyse voor de grensregio en worden de resultaten van alle gehonoreerde warmtevouchers aan Nederlandse en Duitse zijde beschreven en gebundeld in een voucherboek. Tot slot is Kiemt betrokken bij de organisatie van de afsluitende projectbijeenkomst medio februari 2019 in Enschede.

De ondersteunde initiatieven, inclusief de participanten, zijn hieronder uiteengezet:

- Warmtenet Vriezenveen: aanvrager Cogas, uitvoerder Blue Terra. Bakkerij Holland in Vriezenveen heeft restwarmte over en wil deze warmte graag uitkoppelen aan gebouwen in de omgeving, mogelijk ook een nabijgelegen zwembad. Blue Terra heeft voor Cogas een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd voor een warmtekoppeling in Vriezenveen en mogelijkheden voor een open warmtenet.
- Restwarmte Urenco: aanvrager Cogas, uitvoerder Blue Terra. Urenco te Almelo heeft een grote hoeveelheid lage temperatuur restwarmte over en wil deze warmte graag uitkoppelen aan gebouwen in de omgeving, mogelijk ook in samenwerking met andere warmteleveranciers. Blue Terra heeft voor Cogas een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd voor een warmtekoppelingsmogelijkheden en inschattingen aan de vraagzijde voor een warmtenet.

- Warmtenet Windmolenbroek: aanvrager Cogas, uitvoerder Greenvis. In de Almelose wijk Windmolenbroek ligt een warmtenet dat door Cogas wordt geëxploiteerd. Door een verduurzamingslag in het ketelhuis is het mogelijk om het warmtenet uit te breiden en Greenvis heeft voor Cogas een haalbaarheidsstudie gedaan naar de mogelijkheden voor uitbreiding van dit warmtenet.
- Warmtenet Culemborg: aanvrager Thermo Bello, uitvoerder Liandon. Thermo Bello is beheerder en leverancier van warmte in Culemborg op basis van drinkwaterwinning. Liandon voert voor hen een nieuw haalbaarheidsonderzoek uit om het warmtenet uit te breiden op basis van het effluent van de waterzuiveringsinstallatie, waarvan de leidingen langs het leidingnetwerk van Thermo Bello lopen.
- Koeltorens Platowood: aanvrager Platowood, uitvoerder Atlas Energie. Platowood is een producent van duurzaam versterkt hout waarbij restwarmte vrijkomt die normaal door koeltorens wordt afgekoeld. Atlas Energie is gevraagd door Platowood om een haalbaarheidsonderzoek te doen naar de koppeling van warmte van Platowood naar het omringende industriepark Kleefse Waard.
- Restwarmte Niacet: aanvrager gemeente Tiel, uitvoerder Greenvis. Bij het bedrijf Niacet in Tiel komt restwarmte vrij bij de productie van industriële zouten. De gemeente Tiel heeft daarom een aanvraag ingediend, zodat Greenvis een haalbaarheidsonderzoek kan uitvoeren naar de vorming van een lokaal duurzaam warmtenet met Niacet's restwarmte.
- Warmtestudie zwembad Ermelo: aanvrager gemeente Ermelo, uitvoerder Sweco. De gemeente Ermelo heeft plannen om een klimaatneutraal zwembad en sportcentrum te bouwen. Om dit te kunnen realiseren heeft de gemeente een aanvraag voor een voucher ingediend zodat uitvoerder Sweco kan onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor de ontwikkeling van een klimaatneutraal zwembad en sportcentrum.
- Aansluitstudie Apeldoorn: aanvrager gemeente Apeldoorn, uitvoerder Overmorgen. In Apeldoorn ligt een warmtenet gevoed met een duurzame bron van Ennatuurlijk op de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Vallei en Veluwe. Ennatuurlijk is geïnteresseerd om dit warmtenet uit te breiden en de gemeente Apeldoorn heeft uitvoerder Overmorgen gevraagd om een haalbaarheidsonderzoek hiervoor uit te voeren.
- WKO gemaal Arnhem: aanvrager Engie, uitvoerder IF Technology. In de Arnhemse wijk Vredenburg is Engie in samenwerking met Waterschap Rivierenland en Alliander DGO bezig met warmtewinning uit het gemaal in deze wijk. Om deze wijk verder te kunnen verduurzamen heeft Engie IF technologie de opdracht gegeven om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren voor de aanleg van een collectief warmte- en koudenet.
- Warmtenet Putten: aanvrager gemeente Putten, uitvoerder Tauw. In de gemeente Putten worden nieuwe woningen gebouwd op de locatie matchpoint en hiervoor is verlegging van het riool nodig. Hierdoor ontstaan er kansen om gebruik te maken van riothermie om deze huizen duurzaam te verwarmen. De gemeente Putten heeft daarom Tauw opdracht gegeven om een haalbaarheidsonderzoek te doen voor het gebruik van riothermie voor deze huizen.

- Biogashub Noord-Deurningen: aanvrager Stichting Duurzaam Noord-Deurningen, uitvoerder CSS. De Stichting Duurzaam Noord-Deurningen is bezig om in de omgeving van Noord-Deurningen een biogashub uit te rollen op basis van mono mestvergisters van melkveehouders. Om toekomstige uitbreiding te onderzoeken heeft de stichting nu de opdracht gegeven aan uitvoerder CCS om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren naar een verdere uitrol van de biogashub en naar de potentie van nieuwe afnemers van biogas.
- Warmtevraag Hengelo: aanvrager gemeente Hengelo, uitvoerder Ekwadraat. De gemeente Hengelo is bezig de toekomstige warmtevraag en -aanbod in beeld te brengen, waarbij er verscheidene opwekmogelijkheden zijn. Omringende zoutcavernes zouden mogelijk een rol kunnen spelen bij seizoensopslag in de grond. Ekwadraat gaat als uitvoerder aan de slag met een haalbaarheidsonderzoek om de toekomstige warmtemogelijkheden voor de gemeente Hengelo in beeld te brengen.

De werkzaamheden die in 2018 door Kiemt zijn uitgevoerd in het kader van het Interreg project WiEfm hebben bijgedragen aan de energietransitie in Oost-Nederland. Zo zijn er in het afgelopen jaar 12 aanvragen gehonoreerd voor een warmtevoucher. Met de voucher wordt een deel van de kosten vergoed voor het laten uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek voor duurzame restwarmte. De haalbaarheidsonderzoeken resulteren in meer inzicht, een bredere dialoog en in een aantal gevallen in het hoogwaardig inzetten van duurzame warmte. Ook heeft Kiemt in 2018 een bijdrage geleverd aan enkele netwerkbijeenkomsten op het gebied van duurzame warmte, gericht op het vinden, verbinden, versnellen en vertellen. Tot slot heeft Kiemt bijgedragen aan de totstandkoming van een projectbrochure waarin 'best practices' zijn beschreven en heeft Kiemt bijgedragen aan het recent toegekende projectplan voor een vervolg op WiEfm. Dit project richt zich nog meer op de praktische uitvoerbaarheid van duurzame warmteoplossingen (taskforce) in het grensgebied.

Eind 2018 zijn alle voucheraanvragen gehonoreerd en zitten de laatste onderzoeken zijn in afrondende fase. Voorbereidingen worden getroffen voor een voucherboek en een economische analyse en voor de afsluitende projectbijeenkomst in februari.

EnerPRO

Het EnerPRO project is gericht op energiebesparende en CO₂-arme technologische ontwikkelingen en legt de nadruk op technieken ten behoeve van zonne-energie en fotovoltaïsche elektriciteitssystemen, waterstof/brandstofcellen, opslagtechnologie, systeemintegratie en elektromobiliteit. De in het kader van EnerPro ontwikkelde productinnovaties zullen het aandeel duurzame energie in de energiemix van de grensregio verhogen en een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van de klimaatdoelstellingen van Nederland en Nordrhein-Westfalen. Het innovatieve gehalte van het project EnerPRO ligt in de productontwikkelingen in het MKB. Deze worden geoptimaliseerd door de krachten van de partners in de grensoverschrijdende samenwerking te bundelen. De omvangrijke netwerken van de deelnemende (geassocieerde) partners (waaronder Oost NL, Alliander en de

Energieagentur.NRW) staan garant voor een hoge grensoverschrijdende zichtbaarheid van het project. Om de productontwikkelingen van de grond te krijgen worden bijeenkomsten georganiseerd om beslissers in 250 bedrijven te sensibiliseren. Met 100 MKB'ers worden oriëntatiegesprekken gevoerd, 50 van hen zullen een bijdrage kunnen ontvangen voor een conceptontwikkeling. Door middel van grensoverschrijdende samenwerking ontstaan binnen ontwikkelingsprojecten in de loop van het project 17 concrete nieuwe producten. De ambitie is om minimaal 8 nieuwe producten in de focusgebieden zonne-energie en fotonvoltaïsche systemen te initiëren, omdat op deze gebieden een hoog innovatiepotentieel bestaat. Regiocoördinatoren bij de projectpartners vormen een Duits-Nederlands team dat verantwoordelijk is voor de operationele implementatie van de activiteiten. Kiemt is verantwoordelijk voor de regionale projectcoördinatie van EnerPRO. De regeling wordt onder de aandacht gebracht bij met MKB. Ook vindt er acquisitie van bedrijven plaats voor deze regeling. Kiemt voert ook oriëntatiegesprekken met deze bedrijven, doet de eerste screening en begeleid hen bij het doen van een aanvraag. Kiemt toetst ook aanvragen uit de regio's Noord-Brabant, Limburg en Noordrijn-Westfalen.

Kiemt ontvang € 211.919 subsidie (100% dekking) voor uitvoering van activiteiten. Het project voorziet in ruim €3 miljoen aan innovatie-activiteiten door ten minste 50 MKB-bedrijven, zij ontvangen daarover 40% subsidie (60% eigen bijdrage). De totale omvang van het Interregproject is €4.2 miljoen euro

Partners zijn de provincies Gelderland, Limburg en Noord-Brabant, Euregio Rhein-Waal, TNO, het Ministerie van Economische zaken en Klimaat, de Hogescholen van Düsseldorf en Niederrhein en het MWIDE NRW.

Het project is eind 2018 gestart. Er zijn dus geen doelen die in 2018 gesteld waren. Ook is er nog geen concrete bijdrage geleverd. Wel zijn er verkennende gesprekken gevoerd in het Waterstof Cluster, waar Kiemt voorzitter van is.

Hydrova: Validatie van brandstofcellen systemen voor toepassing binnen de duurzame energievoorziening

Overheden en bedrijven zien grote potentie in waterstof als energiedrager. De reden hiervoor is dat er geen schadelijke emissie optreedt bij productie uit duurzame energiebronnen en toepassing in elektrochemische processen, zoals met waterstof mogelijk is. Er zijn echter vele zaken rondom de betreffende technologie die niet of onvoldoende bekend zijn bij het MKB. Het Hydrova-project gaat een aantal van deze vragen beantwoorden. Hierbij wordt specifiek gericht op de brandstofcellen systemen, daar waar de waterstof wordt omgezet in bruikbare energie. Er wordt naar zowel mobiele als stationaire toepassingen gekeken, aangezien de principes voor deze systemen gelijk zijn maar de systeemeisen sterk verschillen. Doel van dit project is om het MKB praktijkvoorbeelden tot specifieke toepassingen te ontwikkelen en er zo aan bij te dragen dat de betrokken MKB'ers hun producten doelgerichter en met minder onzekerheden kunnen ontwikkelen. Er wordt vanuit een consortium van de o.a. de Hogeschool Arnhem Nijmegen, 12 MKB's, Kiemt, de Gemeente Arnhem en de Nederlandse Waterstof en Brandstofcellen Associatie gewerkt aan het testen van brandstofcellen systemen, het ontwikkelen van nieuwe systemen, het vaststellen van systeempower performance onder verschillende operationele condities, het bepalen van de te verwachten levensduur, het vaststellen van economische haalbaarheid, en de te hanteren normen en standaarden. De SIA-RAAK subsidieaanvraag voor het project is gehonoreerd.

Kiemt is voornamelijk betrokken bij werkpakket 4: disseminatie. Met behulp van bovenstaande activiteiten is invulling gegeven aan een mogelijk vervolg van Hydrova: Enowatts en zijn de eerste contouren van een roadmap voor de HAN als nationaal instituut voor waterstof ontwikkeld. Kiemt heeft als projectpartner (HAN is trekker) geholpen met disseminatie van resultaten doorworkshops, symposia en publicaties. Ook is de roadmap geconcretiseerd om de HAN te ontwikkelen tot het nationaal instituut op toegepast onderzoek voor (MKB-) bedrijven op waterstofvraagstukken, met internationale allure (voor Europese samenwerking).

Het is een tweejarig SIA-RAAK project dat tot 1 september 2019 loopt. Doelstelling is het valideren van brandstofcelsystemen, zoals aangeboden dan wel gevraagd door de verschillende MKB-partners betrokken bij dit project door middel van modelleren, testen en haalbaarheidsstudies. Er zijn verschillende model- en haalbaarheidsstudies uitgevoerd.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Dusopa Systems, Elestor, EV Consult, HyET, Hymove, Nedstack, MTSa, OutSmart, QConcepts, Ravo, Rotra Forwarding, Willemse de Koning, Gemeente Arnhem, Hyster Yale, Provincie Gelderland, SEECE, TU Delft, NWBA.

De volgende activiteiten zijn uitgevoerd:

- QuickScan elektrificatie houtversnipperaars via waterstof brandstofcel;
- Studie energie onafhankelijk vakantiepark via zonnevelden met energie opslag in waterstof;
- Concrete interesse enkele partijen in waterstoflab;
- Componenten database met waterstof gerelateerde apparatuur gereed;
- Vervolgaanvraag Enowatts in voorbereiding voor netbalancerings via waterstofopslag uit windproductie;
- Counteren roadmap om de HAN tot nationaal instituut voor waterstofftechnologie door te ontwikkelen.

De werkzaamheden hebben bijgedragen aan de Energietransitie door waterstofftechnologie projecten op het gebied van brandstofcel technologie te versnellen.

Eind 2018 is er ook bij enkele partijen concrete interesse gewekt in het waterstoflab en zijn de componenten voor een database met waterstof gerelateerde apparatuur gereed.

Hotspot Energy

De gemeente Arnhem en de provincie Gelderland bundelen hun krachten ter versterking van de economie in het stedelijke netwerk van Arnhem. Het hoofddoel is om Arnhem als 'Energy Hotspot' op de kaart te zetten. Door de samenwerking tussen Industriepark Kleefse Waard, HAN, HVHL en Energy Business Park te vergroten en een eenduidige visie vast te leggen krijgt "Hotspot Energy Arnhem" een fysieke plek en gezicht.

Kiemt heeft hierin de rol van clusterregisseur om de verbinding van de verschillende initiatieven en betrokken partijen die aan Hotspot Energy Arnhem bijdragen te realiseren.

Belangrijkste thema's zijn:

- Human Capital: Het versterken van de afstemming tussen het onderwijs en het bedrijfsleven, internationalisering en vestigingsklimaat.
- Bereikbaarheid: Bereikbaarheid is op alle campussen een knelpunt, maar ook de verbinding tussen de campussen onderling en de overige economische kerngebieden van de regio zijn niet optimaal.
- Programma: Nieuw Programma en het "herverdelen" van programma helpt om de campussen en hun samenwerking te versterken.
- Living lab: Living labs in de stad kunnen de testgebieden worden van innovatie die Arnhem in huis heeft en daarmee zorgen voor kennisuitwisseling en het ontwikkelen van een gezamenlijke trots.
- Ruimtelijke kwaliteit: De campussen moet bijna allemaal een enorme slag maken in de ruimtelijke kwaliteit. Dit is een absolute voorwaarde om studenten en bedrijven te behouden.
- Organisatie: netwerken, human resource upgrading, clusteruitbreiding, innovatie stimuleren, business development, het vergroten van de (internationale) zichtbaarheid en het gezamenlijk lobbyen en werven van Europese middelen. Door een fonds op te richten, kunnen concrete projecten worden voorzien van cofinanciering.

Er is ook een nieuwe platformorganisatie "Arnhem Energy Hotspot" opgericht. De belangrijkste spelers Alliander, DNV GL, Tennet, HAN, VHL, IPKW, ArtEZ, gemeente Arnhem, provincie Gelderland en Kiemt zijn hierin vertegenwoordigd. Het platform staat open voor nieuwe leden uit de regio zoals Arcadis, DEKRA, IF Technology, Innofase, AOC, ROC's enz.

Het platform dient meerdere doelen:

- Kennisdeling partners.
- Centraal aanspreekpunt voor energy-gerelateerde projecten, initiatieven enz.
- Initiëren van nieuwe projecten.
- Scannen van subsidiemogelijkheden (ook Europees) en andere kansen.
- Het organiseren van 2 gezamenlijke events per jaar.

Het doel in 2018 was om de voortgang en behoeften te inventariseren van de circa 60 projecten die aan Hotspot Energy Arnhem bijdragen. Eind 2018 was er een projectoverzicht en analyse met aanbevelingen beschikbaar, die op hoofdlijnen aangeeft waar op ingezet moet worden om de doelstelling van Hotspot Energy Arnhem te realiseren.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Gemeente Arnhem (NEmia), Provincie Gelderland, 137 partners (3-helix), Alfen, Alliander, Gemeente Renkum, HVHL, HAN, Propertize, ArtEZ, ShareNRG, Dekra, Deloitte, DNV-GL, CASA, Geldersche landschap, Gemeente Nijmegen (Power2Nijmegen), Gemeente Renkum, Gemeente Wageningen, Ter Steege, Hyet, Hygear, InnoEnergy, Innovate, Innovatiefabriek Arnhem, IPKW, Waterschap Rijn en IJssel, Oak Consultants, Amvest, Klimaatverbond, KplusV, CMC, Natuurcentrum Arnhem, OostNL, MuConsult, Pitpoint, Rabobank, Prorail, Rijkswaterstaat, ROC's, RijnIJssel Energie Coöperatie, Slim Opgewerkt, Stichting BCO, Stichting de Waterspiegel, TenneT, Terra Nostra,

2. **Valorisatie**

Gelderland Valoriseert!

De in het verleden door Kiemt ontwikkelde valorisatie methode is in 2013 als motor ingebracht in het programma GV!. In het kader van deze samenwerking zijn er voor EMT in totaal 9 preseedleningen verstrekt en 11 proof of concept leningen, waarmee een wezenlijke impuls is gegeven aan de ontwikkeling van hoogwaardige nieuwe bedrijven. Er zijn 10 expertcommissies bijeen geweest om de genoemde middelen te verstrekken. Daarmee is de expertise van ca. 50 participanten actief benut. Bij de scouting zijn meer dan 100 experts uit het scout netwerk betrokken geweest. Kiemt draagt zorg voor het dossierbeheer van de 20 genoemde leningen en begeleidt de bedrijven bij vragen en problemen o.a. bij de afbetaling hiervan.

Over de bedrijven die Kiemt actief heeft beleid, kan het volgende gesteld worden:

- Drie ondernemer hebben de volledige lening al afbetaald.
- Vier ondernemers hebben activiteiten gestaakt. Zij hebben een succesvol coulancoverzoek ingediend.
- De overige ondernemers betalen maandelijks een deel van hun lening terug.
- Twee ondernemers zijn nog bezig met de ontwikkeling van hun innovatie.
- Zes ondernemers zijn commercieel actief of zijn commerciële activiteiten nu aan het opschalen.

In 2018 is aan één ondernemer een nieuwe lening verstrekt uit terugbetaalde middelen.

In 2019 beslist de provincie Gelderland of er 500.000 euro kan worden toegevoegd aan het fonds, zodat er nieuwe leningen kunnen worden verstrekt in afwachting van de totstandkoming van een groot Gelders valorisatiefonds.

Orion en Startup Gelderland

In de provincie Gelderland zijn veel programma's en instrumenten ontwikkeld om valorisatie en innovatie te stimuleren en te ondersteunen. Daarmee biedt de provincie een volledig pallet aan ondernemerschapsondersteuning. Met de aanwezigheid van verschillende kennisinstellingen en innovatieve hotspots heeft de regio een uitstekende basis om kennis te valoriseren, ondernemerschap te stimuleren en innovatie te stimuleren. Daarmee is de provincie Gelderland een aantrekkelijke, innovatieve en concurrerende regio. De verschillende programma's en instrumenten richten zich op verschillende sectoren en behoeften die gedurende de verschillende opeenvolgende fasen in het valorisatie- en innovatieproces veranderen. Samengevat is er een rijk gevuld, maar gefragmenteerd speelveld met veel spelers. Dat is voor ondernemers soms moeilijk te begrijpen.

Om de sterke positie die de provincie Gelderland heeft opgebouwd met innovatieve hotspots op het gebied van Health, Food, ICT, Energie, Creatief en Smart Industrie te behouden en uit te bouwen is het noodzakelijk om de bestaande *softe infrastructuur* verder te ontwikkelen zodat een optimaal innovatie ecosysteem in de provincie Gelderland ontstaat. Vanuit de Verkenning

vroege fase ondersteuning en financiering (Provincie Gelderland, dec. 2017) is onderkend dat alleen geld niet voldoende is om de ideeën kansrijk en versneld verder te ontwikkelen richting de markt. Business development support en begeleiding richting investment readiness zijn blijvend nodig.

Ook is een sterk innovatiesysteem gebaat bij zo min mogelijk versnippering: De kracht van de programma's Briskr, Startlife en ORION wordt veel groter als deze op elkaar worden afgestemd en met elkaar samenwerken en de Groeiversneller en de Startversneller van Oost NL omarmen. Zij werken ook allen samen in Startup Gelderland. Deze gezamenlijke programma's zorgen ervoor dat vroege fase ondernemers een betere toegang krijgen tot kennis, netwerken en kapitaal. Zij voorzien in de groeiende behoefte aan cross-sectorale kennis om de ondernemers te helpen en bij het oplossen van de grote transitievraagstukken.

Om de activiteiten van ORION in de komende periode verder door te ontwikkelen en te voorkomen dat de opgebouwde infrastructuur vanuit met name Gelderland Valoriseert afbrokkelt in 2018-2019 is een financiële bijdrage van 400.000 euro van de provincie nodig. Partners brengen zelf ook in totaal 400.000 in. De totale projectbegroting bedraagt derhalve € 800.000. De looptijd van dit programma is van 1 januari 2019 tot 31 december 2019 en vormt de overbrugging naar het Startup Fonds Gelderland met bijbehorende infrastructuur.

Kiemt is één van de partners en neemt grotendeels de taken op zich van penvoerder voor het project Orion.

EMT Radar

Het project EMT Radar is opgezet om startende ondernemers te ondersteunen met een lening op aantrekkelijke voorwaarden op basis van een goed plan van aanpak om te komen 'van idee naar bv'. Het project werd uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Rabobank, als de feitelijke verstrekker van de leningen, en de hogescholen HAN en Saxion als partner. Het project liep af op 31 december 2012 en zal gedurende een periode van 7 jaar worden gemonitord, dit is de tijd die voor de aflossing van de leningen gepland staat. Bij aflossing aan de Rabobank valt de borg van stichting Kiemt vrij.

In 2018 zijn er diverse coulonce aanvragen geweest. Deze zijn allemaal beoordeeld en afgewikkeld.

Per 31 december 2018 is 701.000 euro – van het oorspronkelijk uitgezette leningbedrag van 1 miljoen euro – afgelost en staat Kiemt nog borg voor 13.000 euro.

Op Kiemt en Rabobank rust de verplichting om de vrijvallende bedragen opnieuw als lening uit te zetten. In het kader van Startup Gelderland wordt onderzocht of het fonds hieraan kan worden gekoppeld, c.q. kan worden ingebracht.

3. Innovatiestimulering

Innovatiemotor

In 2018 heeft Kiemt wederom actief ingezet op het ondersteunen van startende en groeiende ondernemers in Gelderland, die bezig zijn nieuwe technologieën of

diensten te ontwikkelen om de energietransitie of circulaire economie aan te jagen en te versterken. De ondersteuning werd geboden bij het ontwikkelen van sterke ambitieuze en goed onderbouwde strategieën en businessmodellen, het geven van handvatten om een businessplan te schrijven, het aantrekken van risicodragend kapitaal (zoals via fondsen, informals en subsidies), het verbinden van ondernemers aan potentiële partners en financiers en matchmaking met relevante stakeholders zoals kennisinstellingen, onderzoeksinstituten en overige zakelijke dienstverleners.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van het scoutnetwerk van Kiemt (mensen in het veld die zicht hebben op nieuwe ontwikkelingen in de energie- en milieutechnologie en het Participatennetwerk).

Innovatie speelt een belangrijke rol in het succes van de energietransitie en circulaire economie, omdat innovatie nieuwe vormen van duurzaamheid mogelijk en of toepasbaar maakt. Veel innovatieve ondernemers in de energiesector starten de onderneming vanuit een technologische vinding. Door gebrek aan inzicht en expertise omtrent bedrijfsvoering en ondernemerschap maken startende ondernemers beperkte groeistappen als het gaat om omzetverhoging of uitbreiding van het team. Innovatiemotor is het programma dat ondernemers bijstaat een versnelling te maken van product naar de markt en bedrijven naar groei. Het is de kernactiviteit van Kiemt en deze levert een grote concrete bijdrage aan de te realiseren doelstellingen. De ondersteuning wordt geboden aan zowel individuele bedrijven (1-op-1 business development ondersteuningstraject) als aan bedrijven met behoefte aan structurele samenwerkingspartners (supported matches).

De doelstelling was ondersteuning van ongeveer 12-15 ondernemers met het versterken van het bedrijf om de groeistappen te kunnen realiseren. De resultaten van 2018 zijn:

- Scouting ondernemers: 39 initiatieven gescout
- Screening ondernemers: 25 initiatieven gescreend
- Ondersteuningstrajecten: 12 ondersteuningstrajecten of supported matches

De volgende ondernemers hebben ondersteuning van externe experts ontvangen via een Innovatiemotortraject van Stichting Kiemt:

- Groenewijkstroom
 - Onderwerp: Vraag en aanbod op laagspanningsnet balanceren door mensen in de wijk te motiveren energie te gebruiken op piek-opwekmomenten.
 - Ondersteuning: Versterken van ondernemers in strategievorming en stellen van haalbare ambities, opstellen businessplan en aantrekken van financiering.
 - Ondernemers waren zeer tevreden met de geboden ondersteuning en hebben Kiemt verzocht het ondersteuningstraject met 2 dagen uit te breiden.
- Xeelas
 - Onderwerp: Xeelas ontwikkelt nieuwe internet of things toepassingen op basis van een nieuw protocol genaamd LoRaWAN (afgekort LoRA).
 - Ondersteuning: support van directeur bij aansturen van team door bijwonen/adviseren/voorzitten van tweewekelijkse meetings.

- GBR Advies (SF-Paal)
 - Onderwerp: een nieuw en gepatenteerde funderingstechniek, waardoor substantieel minder boorpalen nodig zijn voor de bodem. Dit zorgt voor een sterke reductie van het gewapend beton in de grond.
 - Ondersteuning: Het ontwikkelen van een gedegen strategie om te komen tot een prototypeproduct en opbouw van het bedrijf. Daarnaast hulp bij het vormgeven van een samenwerkingsverband met partnerorganisaties.
 - Ondernemers waren zeer tevreden met de geboden ondersteuning en hebben Kiemt verzocht het ondersteuningstraject met 2 dagen uit te breiden.
- Contour Advanced Systems
 - Onderwerp: Een system supplier en system integrator met de ambitie om meer activiteiten te ontplooiën op het vlak van energieopslag.
 - Ondersteuning: Het initiatief van Kiemt en Contour om de uitdagingen van de achterban van Kiemt op het vlak van energieopslag te helpen bij marktgerichte productontwikkeling. Gerichte matchmaking en partnersearch.
- Sensfix
 - Onderwerp: Een Internet-of-Things (IoT) platform ontwikkeld dat het mogelijk maakt om verschillende (energie) assets te monitoren en intelligent aan te sturen
 - Ondersteuning: ondersteuning en advies op het vlak van netwerkconsluiting, bedrijfsstrategie en investor readiness.
 - Onder Innovatiemotor 2017 heeft ondernemer Henk de Hartog ondersteuning ontvangen om zijn bedrijf 24/7 Nature Power aan financiering te helpen. Nadat dit succesvol is verlopen, heeft de ondernemer een stap terug gedaan en is hij bij Sensfix aan de slag gegaan. Op basis van zijn goede ervaringen is hij ook met Sensfix lid geworden bij Kiemt.
- Earth Innovation
 - Onderwerp: Een publieke kraan/drinkwaterfaciliteit waar mensen water kunnen tappen, gericht op bevordering van duurzame waterflesjes, aan te vullen met waterzuiveringstechnologie voor niet-Westerse landen.
 - Ondersteuning: het bepalen van bedrijfsstrategie, hulp bij het schrijven van een businessplan en het ontsluiten van het Oost-Nederlandse innovatie-ecosysteem.
 - De ondernemer Robiena Randjitsing is via de Rabobank doorverwezen naar Kiemt voor ondersteuning bij het schrijven van een businessplan.
- Solar Quatro en HMAP BV
 - Onderwerp: een innovatief type PVT-systeem waarmee duurzame warmte en elektriciteit wordt opgewekt en waarmee energiebesparing gerealiseerd kan worden.
 - Ondersteuning: het schrijven van een businessplan, het bepalen van een financieringsstrategie en het opstellen van een investment memorandum en het ontsluiten van het Oost-Nederlandse innovatie-ecosysteem.
 - Op basis van coaching door Kiemt heeft uitvinder Johan Veldhuis besloten om een algemeen/commercieel directeur aan te stellen als mede-ondernemer van het bedrijf. Na deze stap is dit ondersteuningstraject opgestart.
- ECO Grondstoffen

- Onderwerp: grondstoffenhandel op basis van vier nieuwe grondstoffen die uit gemaaid gras en afvalstengels uit de tomatenkassen voortkomen.
- Ondersteuning: financiële ondersteuning bij het opstellen van een begroting en liquiditeitsprognose op basis waarvan de ondernemer meer grip krijgt op de ontwikkeling van het bedrijf.
- Ondernemer Elma Schoenmaker heeft een starterslening via Gelderland valoriseert. Kiemt is de dossierhouder van haar. Op basis van regulier contact kon passende ondersteuning geboden worden die aansluit op de behoeften van de ondernemer en het bedrijf.
- Nathan
 - Onderwerp: Nathan is een totaalaanbieder van hoogwaardige projecten, systemen en producten in duurzame klimaattechnologie. Het bedrijf verkoopt technologieën van partnerorganisaties en ontwikkelt ook eigen innovaties, zoals elektrische vloerverwarming en warmtepompen.
 - Ondersteuning: verkennen subsidiemogelijkheden, kennisdeling omtrent deze nieuwe innovaties bevorderen en verbinden aan relevante innovatie-ontwikkelaars in het Oost-Nederlandse innovatie-ecosysteem.
- Elmar Solar
 - Onderwerp: een computerprogramma dat ondersteunt bij het ontwerpen van de powerlektronica. Het algoritme optimaliseert ontwerpen voor lagere productiekosten, een kleiner volume, minder massa en hogere elektrische efficiency.
 - Ondersteuning: ondersteuning voor het doen van een aanvraag bij Gelderland valoriseert en het uitstippelen van bedrijfsstrategie.
 - De ondernemer Elmar Peters is via OostNL doorverwezen naar Kiemt voor het aantrekken van preseed financiering bij Gelderland valoriseert.
- Green Minerals
 - Onderwerp: Toepassing van olivijn, een mineraal dat in staat is om CO₂ te binden, als toepassingsmateriaal voor verschillende sectoren (papier, cement, kunststoffen).
 - Ondersteuning: Ontsluiten netwerk in de papiersector en bepalen bedrijfsstrategie op het vlak van businessmodel, financiering, partnerschappen.
 - Green Minerals was de winnaar van de Jan Terlouw Ambitieprijs, daarmee heeft het bedrijf o.a. 5 adviesdagen van Kiemt gewonnen.
- Waterschap Vallei & Veluwe
 - Onderwerp: Het waterschap ziet op 5 thema's mogelijke kansen om samen te werken met de MKB-achterban van Kiemt (onbalans markt, implementatie zuurstof vanuit 'waterstofwindmolens', toepassing ammonium als brandstof, winnen thermische energie oppervlak & afval water en kleinschalig waterkracht).
 - Ondersteuning: het uitwerken van innovatieve ideeën, strategische vraagstukken en het zoeken/contact leggen met betreffende partijen, o.a. via enkele workshops.

Innovatiemotor was jarenlang het programma van Kiemt, waarop het ecosysteem van het netwerk was gebaseerd. De uitvoering van activiteiten volgend uit de maatschappelijke opgave heeft geleid tot een vermindering van het beschikbare budget met meer dan 60% wat zijn effect heeft op het aantal te ondersteunen initiatieven en de betrokkenheid van het netwerk.

JT prijs

In 2018 is voor de achtste keer de Jan Terlouw Innovatieprijs uitgereikt tijdens het najaarscongres van Kiemt. Naast het feit dat bedrijven zichzelf konden nomineren, was er dit jaar ook de mogelijkheid om andere bedrijven te nomineren voor deze prijs.

De Jan Terlouw Innovatieprijs richt zich op tastbare innovaties op het terrein van Energie- en Milieutechnologie, Biobased Economy of Circulaire Economie in Oost-Nederland. De (huidige en potentiële) economische waarde die de innovatie vertegenwoordigt staat centraal. De winnaars van de Jan Terlouw Innovatieprijs 2018 zijn beide ontwikkelaars van innovatieve producten/diensten die bijdragen aan de energietransitie. De prijs richt zich op bewezen excellentie, als erkenning voor ondernemers die succesvol zijn in het ontwikkelen van innovaties.

De criteria om in aanmerking te komen voor de Jan Terlouw Innovatieprijs 2018 waren:

- De mate van innovativiteit,
- De mate van duurzaamheid (bijvoorbeeld CO2-reductie of hergebruik grondstoffen),
- De (huidige en potentiële) economische waarde,
- De kwaliteiten die de ondernemer(s) in het innovatietraject (hebben) laten zien.

Het aantal aanmeldingen was duidelijk hoger dan in 2017: 47 in totaal, waarvan 12 voor de hoofdprijs (bijna of net op de markt; TRL 7-9) en 35 voor de ambitieprijs (nog in ontwikkeling; TRL 3-7). Het betrof ontwikkelingen in de energietransitie, biobased economie en circulaire economie. Allen zijn gescreend en zeven bedrijven zijn bij voorbaat afgevalen omdat zij niet voldeden aan de criteria.

Een externe vakjury, voorgezeten door de heer Jan Terlouw, heeft de genomineerden beoordeeld. Naast Jan Terlouw bestond de jury van dit jaar uit vier participanten van Kiemt:

- P  p   Lebbink, Accountmanager MKB Rabobank
- Mascha Smit, HAN-lector Duurzame Energie
- Jurje Kuyper, CEO No Nonsense Technical Solutions
- Linda van der Maat, Managing Director Ubbink

Uit de 47 unieke nominaties heeft Kiemt zes genomineerden geselecteerd voor twee categorieën, de hoofdprijs en ambitieprijs.

Genomineerden categorie hoofdprijs:

- Blue-tec, Membraantechologie voor waterzuivering, <https://www.blue-tec.nl>
- CarbonOrO, Carbon Capture & Storage technologie, <http://www.carbonoro.com>
- Time Shift Energy Storage, Turnkey Energy Storage Systems, <https://www.timeshiftstorage.nl>

Genomineerden categorie ambitieprijs:

- Groene Wijkstroom, Lokaal platform voor het delen van energie, <https://groenewijkstroom.nu>
- Green Minerals, CO2-based materialen, <http://www.green-minerals.nl/>

- Wattsun, Pop Up Power, <https://www.wattsun.net>

Het bedrijf Time Shift Energy Storage heeft de Jan Terlouw Innovatieprijs 2018 gewonnen met het product "Turnkey Energy Storage Systems". De ondernemers hebben daarvoor een cheque van 10.000 euro ontvangen. Jan Terlouw heeft de prijs met trots en overtuiging overhandigd. Meer informatie: <https://www.youtube.com/watch?v=IRqh7ntVIAw>

De ambitieprijs van 5.000 euro is uitgereikt aan Green Minerals met het innovatieve concept "CO2-based materialen". Green Minerals onderscheidt zich door kooldioxide te verwerken in bouwmaterialen, papier en plastic. Naast het prijzengeld wint Green Minerals vijf dagen advies & ondersteuning door Kiemt. Meer informatie: <https://www.youtube.com/watch?v=gsC7xDM6jKA>

Een juryrapport is niet openbaar gemaakt, maar er is door de juryleden bij de uitreiking een mondelinge toelichting gegeven.

BIC-ON

Mineralen recycling is een onlosmakelijk onderdeel in de circulaire economie met materialen van biologische oorsprong. De mineralen fosfaat, stikstof en kalium zitten in hoge concentraties in dierlijke mest en zuiveringslib. Het zijn essentiële voedingsstoffen voor landbouwgewassen. KIEMT is sinds 2013 vanuit het BICON-initiatief betrokken bij deze technologie ontwikkeling (vinden, verbinden). In dit concept wordt groene kunstmest (NPK), biogas, mineraalarm organische stof en proceswater geproduceerd uit dierlijke mest. Het is een technologische oplossing voor het mineralenoverschot in de provincie, in een combinatie met de productie van grote volumes biogas. De technologie wordt ontwikkeld door de Gelderse maakindustrie (machinebouwers) zoals Nijhuis Industries, de agrosector zoals Groot Zevert Vergisting, en kennisinstellingen waaronder WUR en Saxion.

In 2017 heeft KIEMT een initiërende rol gespeeld bij de oprichting en actieagenda van de PPS Kunstmest Vrije regio Achterhoek. Die PPS richt zich op de marktontwikkeling van groene mineralen op basis van gevalideerde testen in de agrarische praktijk.

Kiemt is vanuit het programma Circulaire economie lid van de Regiegroep Kunstmest Vrije regio Achterhoek. Naast bovengenoemde participanten zijn ook ForFarmers, LTO, Stichting Biomassa, de regio Achterhoek en de provincie Gelderland hierin betrokken.

De regiegroep is twee maal bijeen geweest en er is een bijeenkomst georganiseerd waarin de eerste resultaten van de praktijkproeven zijn gepresenteerd aan bedrijven en overheden in de Achterhoek en het Duitse grensgebied. In 2018 zijn de groene mineralen bij 15 boeren van de Friesland Campina coöperatie getest. De gewasopbrengst met groene mineralen lijkt vergelijkbaar als met kunstmest en dat is hoopgevend. Ook is de bouw van de full scale demonstratie fabriek (Beltrum) gestart. Volgens de regiegroep is het zinvol om de test in 2019 op te schalen bij 75 boeren van de Friesland Campina coöperatie. De verwachting is dat dit circulaire concept in 2020 kan worden uitgerold.

Een belemmering voor de uitrol is de locatiekeuze voor de fabrieken. Dat is ingebracht in de regiegroep en om die reden heeft KIEMT contact gelegd met de Waterschap Vallei & Veluwe en Waterschap Rijn & IJssel. Het blijkt dat zij daarin een stimulerende rol kunnen spelen door dergelijke mestverwerking naast zuiveringsinstallaties toe te staan, zoals dat in Harderwijk al het geval is en in Etten in de planfase is. Ook heeft Kiemt deze belemmering besproken met ambtelijke dossierhouders mest en bio-energie van de provincie Gelderland. Dat wordt in 2019 verder uitgewerkt.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Nijhuis Industries, de WUR, Saxion, Waterschap Vallei & Veluwe, Waterschap Rijn & IJssel en GMB.

Door de praktijkproeven is bij Waterschap Rijn & IJssel de belangstelling ontstaan om na te gaan of een vergelijkbaar concept ook haalbaar is voor valorisatie van zuiveringslib. Vooral de terugwinning van stikstof is een technologische uitdaging. Om die reden hebben participanten de WUR, Waterschap Rijn & IJssel en stichting KIEMT op 19 november gezamenlijk een besloten workshop georganiseerd over de nieuwste technologie voor terugwinning van stikstof uit afvalwater en mest. Ook participanten Nijhuis Industries, Saxion en GMB hebben daaraan deelgenomen, naast andere innovatieve Gelderse bedrijven zoals Bluetec. KIEMT heeft het voornemen om samen met Waterschap Rijn & IJssel een vervolgbijeenkomst in 2019 te organiseren.

Kiemt is al meerdere jaren betrokken bij de ontwikkeling van deze Groene mineralen Centrale, vanaf de fase van pilot tot de huidige fase van fullscale demonstratie. Tot nu toe maken betrokken partijen de verwachtingen waar. Voor de komende periode is aandacht nodig voor de uitrolfase van dit unieke concept.

4. Samenwerking

Gelders Energie Akkoord

Kiemt draagt bij aan de GEA Innovatietafel. De werkzaamheden dragen bij aan de Energietransitie door energietechnologie innovaties te koppelen aan het GEA. Doelstelling is om het GEA te verbinden met verduurzamingsinnovaties uit het Kiemt bedrijfennetwerk, zodat Gelderse innovaties worden opgeschaald en uitgerold in de regio. Hoewel er verschillende partijen uit het netwerk gevonden zijn met interessante innovaties, is het nog niet gelukt om deze concreet binnen het GEA aan de slag te laten gaan (bijvoorbeeld een hands on infrarood aanpak voor verwarming van de gebouwde omgeving als alternatief voor aardgas). Om dit in de toekomst wel te kunnen doen is het van belang om een effectief proces in te richten die vraag (vanuit het GEA) en aanbod (uit het netwerk) concreet en structureel verbindt. Participanten van Kiemt die hierbij betrokken zijn, zijn Solar Energy Booster (Energiedak), Groenewijkstroom, Heijmans, Linthorsttechniek, Degreen, Tauw, 4YEF en Cool Blue. Ondersteunde initiatieven zijn:

- Scouten en screenen op praktisch inpasbare energie technologieën voor verduurzamingsvraagstukken uit de gebouwde omgeving.
- Verkenning mogelijkheden alternatieve verwarming hoge temperatuur industrie (o.a. keramisch, voeding)
- Overleg met GEA-secretariaat om innovaties te koppelen aan concrete toepassingen/locaties

Er is een lijst met interessante energietechnologie innovaties, die in het GEA ingebed kunnen worden, zie betrokken partijen.

Kiemt is voorzitter van de Tafel Biomassa.

De GEA Biomassatafel heeft 2-5 Peta Joules (PJ) per jaar aan besparingspotentieel geïdentificeerd, waarvan ruim 1 PJ per jaar op korte termijn gerealiseerd kan worden.

De Biomassa tafel bepleit dat in het kader van biobased economy niet alleen wordt gekeken naar directe effecten (opwekking en verbruik van elektriciteit/gas/warmte), maar juist ook naar 'indirecte energie' (het vervangen van fossiel door biomassa in producten en materialen).

Het gebruik van biomassa (inclusief afval) en aardwarmte is het enige mogelijke duurzame alternatief in de (proces-) industrie die gekenschetst wordt door hoge temperaturen en het intensief warmtegebruik. Alternatieven als zon, wind en waterkracht voldoen niet in een dergelijke omgeving.

Voor aanvullende besparingen vanaf 2023, (meerder PJ's per jaar) zijn grotere investeringen nodig (meer dan 10 mln. €) voor de duurzame ombouw van bedrijfslocaties en –processen in Renkum en Nijmegen. Daarbij staat de (grootschalige) verwerking van houtachtige materialen en nieuwe gewassen als miscanthus en hennep centraal. Dit vereist mogelijk inpassing in ruimtelijke plannen voor landschapsontwikkeling om voldoende biomassa van Gelderse bodem voor deze plannen beschikbaar te maken. Alle plannen in deze groep dienen in samenhang met de ideeën vanuit de tafels Warmte en Procesindustrie te worden beoordeeld in verband met mogelijke synergiën in de uitvoering. In 2017 is een aantal projecten gedefinieerd door de tafel Biomassa. In de loop van 2018 is de structuur van het GEA verandert en zijn de projecten los van de tafel individueel verder gegaan. De eerste maanden van het jaar is de nieuwe rol uitgewerkt en zijn de duurzaamheidscriteria voor de Biomassa gedefinieerd. Daarnaast is een aantal ondersteunende projecten gedefinieerd en tot uitvoering gebracht:

1. Totaal verwaarding vezelrijke biomassa (KCPK)

Het project kijkt ook naar potentiële stromen van vezelrijke biomassa en brengt de belemmeringen in kaart. Geadviseerd wordt te linken met CircE project, Waterschappen en het Versnellingshuis van VNO-NCW omdat daar ook belemmeringen worden geïnventariseerd. Het proces om te komen tot een einde-afval status kan wel 10 jaar duren. In de tussentijd is het van belang om te monitoren wat er gebeurt.

2. Advisering gemeenten rol biomassa in warmteplannen (BEON/Probos/BTG)

Dit jaar moeten regionale energieplannen ingediend worden, en sommige gemeenten doen mee aan aardgasloze wijken. De voorlopende gemeenten op het gebied van warmteplannen worden nu in kaart gebracht. Zes gemeenten zullen worden geselecteerd waarvoor een voorlichtingssessie wordt georganiseerd. In de selectie zal zoveel mogelijk gestreefd worden naar een variëteit van gemeenten over de gehele provincie / meerdere regio's. Er zal een link gelegd worden met het CCS-project (kansen op mest). Het project zal de lokale beschikbaarheid van houtige biomassa in kaart brengen, o.a. door het rapport van Probos te vertalen naar regionaal en lokaal. Ook reststromen hout uit industrie, mest, VGI-reststromen en slib worden meegenomen. De voorlichtingsbijeenkomst is gericht op biomassa als warmtebron, maar

gemeenten zullen ook op de hoogte gesteld worden van andere mogelijke warmtebronnen in hun regio/gemeente. Uitgangspunt is de warmtevraag van de gemeenten, biomassa zal alleen ingezet worden als er geen alternatieve warmtebron voorhanden is, en ook rekening houdend met beschikbaarheid en duurzaamheidsissues van biomassa.

3. Kansen op mestvergisting en -verwaarding (CCS/Stichting Biomassa)

De eerste stap van het project is het in kaart brengen van het potentieel. Vraag daarbij is: moeten we mestoverschot per gemeente in kaart brengen, is wel het meest kansrijke. Tweede stap is het maken van een afwegingskader. Uitgangspunt daarbij is dat melkvee grondgebonden is, waardoor rundermest vooral geschikt is voor kleinschalige monovergisting, en varkens + pluimvee voor grootschaligere vergisting. Derde stap is uitwerken van implementatieplannen: welke keten is in welke situatie het beste (biogashubs, groengas, BioLNG, bioraffinage, etc.). Tenslotte zullen voorlichtingsbijeenkomsten worden georganiseerd, waar mogelijk en relevant samen met de voorlichtingsbijeenkomsten van het warmteplan-project.

Tevens is in samenwerking met de tafel Biomassa de Biomassa Wegwijzer ontwikkeld: Provincie Gelderland heeft het initiatief genomen om een website te laten opstellen voor gemeenten met een overzicht van de mogelijkheden voor inzet van duurzame biomassa voor bio-energie en biobased toepassingen. Het borduurt voort op een opdracht die CCS heeft uitgevoerd voor de RVO: Wegwijzer Bio-Energie. De Provincie Gelderland heeft dit samen met RVO opgepakt, en gestart met een pilot in Gelderland (voor Gelderse gemeenten), met voor RVO het doel om het daarna uit te breiden naar andere provincies. In de website Wegwijzer Biobased Gelderland zal informatie over de (mogelijke) inzet van biomassa voor energie en hoogwaardige toepassingen ontsloten worden, met daarnaast specifieke gegevens (ook t.a.v. aanbod/beschikbaarheid biomassa) en voorbeelden (projecten door bedrijven) voor Gelderland. De verschillende tools kunnen hier ook hun plek krijgen. Andere provincies en gemeenten hebben al aangegeven ook interesse te hebben. Inmiddels ook aangesloten zijn: Klimaatmonitor (RWS), Platform Bio-Energie (die wil verbreden naar biobased), Stichting Kiemt, Staatsbosbeheer, en VNG en IPO op afstand. De opdracht zal via een uitvraag worden uitgezet. In september is een bijeenkomst georganiseerd voor Gelderse Gemeenten om de vragen over de inzet van biomassa te inventariseren, om daar via de Wegwijzer Biobased Gelderland een antwoord op te kunnen geven. Tijdens de bijeenkomst gaf Kees de Gooijer van TKI-BBE een keynote lezing.

Icoongroep slimme duurzaamheid

Kiemt is samen met Gemeente Arnhem, Duiven, Nijmegen en Rheden, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Clean Mobility Center, Provincie Gelderland, Rijk van Nijmegen en The Economic Board partner in het Icoonprogramma Slimme duurzaamheid. In dit programma werken we aan zowel economische als duurzaamheidsdoelen. Het streven is in samenwerking met de regiogemeenten verdere economische ontwikkeling, extra banen creëren en energieneutraliteit in 2050, vanuit het sterkte cluster energie en economie. De regio Arnhem-Nijmegen is een proeftuin waar duurzame technieken kunnen worden uitgetest en ook opgeschaald. De 1,5 miljard euro die jaarlijks wordt besteed aan energie, kan uiteindelijk meer aan de regio Arnhem-Nijmegen ten goede komen. Het

icoonprogramma hanteert duurzaamheidsdoelen voor 2030, die in overleg met het Portefeuillehouders Overleg (PFO) Duurzaamheid worden uitgewerkt. In 2030 moet circa de helft van het totale energieverbruik bespaard dan wel duurzaam zijn opgewekt, wijken moeten van het aardgas af en er moeten duurzame warmtebronnen komen. Een deel van de regiogemeenten zijn vertegenwoordigd in de verschillende groepen. Kiemt, HAN en het CMC zijn deelnemer van een of meerdere subgroepen. De voorzitters vormen samen met de trekkers en de vertegenwoordiger van The Economic Board (TEB) de icoongroep.

Icoon Slimme duurzaamheid heeft drie subgroepen: Circulaire economie, Energietransitie, Duurzame mobiliteit. Deze hebben samenhangende programmalijnen die bijdragen aan het einddoel: energieneutraal in 2050. Iedere subgroep is verantwoordelijk voor het ophalen en initiëren van projecten binnen de Regio Arnhem Nijmegen. De lijsten met projecten wordt in de icoongroep verzameld en geaggregeerd tot programmalijnen voor deze regio.

Binnen de subicoongroep Circulaire Economie vervult Kiemt de voorzittersrol en ondersteuning. De groep heeft maandelijks een overleg. Gestelde doelen zijn:

- Het geleidelijk stilleggen van de afvalverbranding is begonnen in 2030;
- Arnhem en Nijmegen zijn voor de helft afvalloos. Dat betekent dat de hoeveelheid restafval in 2030 ten opzichte van 2016 is gehalveerd.

Binnen de subicoongroep is een aantal projecten gestart op het vlak van circulaire economie. Er is in november een werkbezoek georganiseerd voor de Icoongroep Slimme Duurzaamheid en leden Vakberaad Duurzaamheid en icoongroep Health & Energy. Er zijn bij verschillende bedrijven op verschillende bedrijventerreinen presentaties gegeven over ontwikkelingen op het gebied van energietransitie en circulaire economie. Tevens heeft deze groep de functie van de Groene Hub overgenomen. De Groene Hub 3.0 is een samenwerkingsinitiatief van de volgende partijen:

- Overheden: Gemeente Arnhem, Duiven, Lingewaard, Nijmegen en Renkum, Provincie Gelderland zorgt als partner en 'ambassadeur' voor verbinding, kennis en ervaring.
- Kenniscentra: Radbouduniversiteit (RU), Wageningen Universiteit & Research (WUR), Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN) en Van Hall Larenstein (VHL).
- Namens Ondernemers: Kiemt en VNO/NCW.

Binnen de subicoongroep Energietransitie is het afgelopen jaar invullingen gegeven aan het procesontwerp van de RES (Regionale Energie Strategieën) voor de regio Arnhem Nijmegen en hoe zich dit verhoudt tot de Routekaart Energietransitie. Er is een bestuurlijke en ambtelijke organisatie opgetuigd die samen met de relevante stakeholders vorm en invulling gaan geven aan de RES. Daarnaast is een eerste verkenning gemaakt van "waar we nu staan" ten aanzien van de Routekaart Energietransitie en wat daarvoor nodig is om dat pragmatisch te monitoren.

Belangrijke resultaten die behaald zijn:

- ABN AMRO, winnaar BT Award 2018. Dit is te danken aan inkoop, GWW, leren van elkaar en eerste stap in programmatische samenhang en aantoonbare betrokkenheid van burgers, bedrijven en overheid;
- Er zijn nieuwe projecten;

- Routekaart Energietransitie RHDHV 2018. Start met de RES, waar PFO DZH ook een sturende rol krijgt;
 - Procesontwerp RES en bestuurlijke/ambtelijke organisatie hiervoor ingericht;
 - Inkoop Elektriciteit;
 - Eerste stap zero-emissie aanbesteding OV 2020.
- Duidelijke afstemming met PFO-duurzaamheid is ingeregeld.

EnergieNext

Het platform EnergieNext is opgericht tijdens het Gelderland Valoriseert programma. EnergieNext is hét online kennisplatform, gericht op de Energie en Milieu Technologie (EMT) sector in Oost Nederland. Het verbindt energieprofessionals (in opleiding), onderzoekers, studenten (van MBO tot universiteit) aan de innovaties en ontwikkelingen in het domein van de duurzame energie. EnergieNext wil een impuls geven aan de energietransitie op regionale schaal (Oost-Nederland) via versnelling en verbinding van innovatie/valorisatie activiteiten. Het kennisplatform zet relevante initiatieven en ontwikkelingen in de spotlight en stimuleert interactie tussen relevante partijen.

Met het eindigen van Gelderland Valoriseert komt er een einde aan de inbedding van EnergieNext. Vijf partners, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Cleantech Centre, Gemeente Arnhem, Kiemt en Gelders Energie Akkoord, hebben besloten gezamenlijk te onderzoeken hoe EnergieNext kan voortbestaan. Besloten is om EnergieNext over te zetten naar de Futureproof Community (<https://futureproof.community/>). Dit is een community van MvO met daaraan verbonden vele bedrijven en personen. Binnen deze community kan men een eigen Cirkel maken die specifiek ingericht wordt als vervolg op EnergieNext en waar men apart kan inloggen. Deze cirkel wordt direct aan de totale community gelinkt, waardoor EnergieNext een groot bereik heeft. Kiemt neemt het communitymanagement over. Het uitgangspunt is om de cirkel voor langere tijd in de lucht te houden. Na een jaar vindt evaluatie plaats om te kijken of voortzetting van de cirkel zinvol is en of er aanpassingen nodig zijn.

Generation E

Het project had een looptijd van 2 jaar en eindigde 31 maart 2018. Hiermee kwam voorsnog ook een einde aan de samenwerking van partijen. Een mogelijke doorstart wordt nog onderzocht en daarmee ook de deelname en rol van Kiemt hierin.

Cluster Waterstof

In een toekomstig duurzaam energiesysteem zal waterstof naar verwachting een belangrijke rol spelen. Waterstof kan een toepassing zijn in mobiliteit, maar kan ook als energiedrager functioneren. Daarmee kan duurzame energieproductie worden afgestemd op de energieconsumptie. Het cluster richt zich het bedrijfs- en kenniscluster rondom waterstof- en brandstofceltechnologie. De beschikbare kennis in de regio Oost is erg uniek. Er wordt gebruik gemaakt van en de sterke aanwezigheid van bedrijven en kennispartners op het gebied van opwek, opslag, distributie en toepassing van elektriciteit in de gebouwde omgeving en mobiliteit. Kiemt heeft een aantal bijeenkomsten georganiseerd om de verschillende spelers

op het gebied van Waterstof bij elkaar te brengen. Hieruit is het waterstofcluster ontstaan.

Kiemt heeft de rol van oprichter en voorzitter van het Waterstof Cluster.

De volgende activiteiten hebben plaatsgevonden:

- Versterken van planvorming en realisatie
- Matchmaking van partijen tot waardeketen(s)
- Uitwisselen van kennis en informatie

Doelstelling was om een relevant cluster te vormen om waterstofftechnologie door te ontwikkelen tot implementatie in het energiesysteem en de economische positie van de betrokken kennis- en technologiebedrijven uit de regio Gelderland/Overijssel te versterken. Het cluster is in 2018 gegroeid en fungeert als een kennisuitwisseling en versnel platform om projecten op te starten en ontbrekende schakels in te vullen. Deze worden dan in projectkerngroepen verder opgepakt. Eén van de initiatieven die op deze wijze door Kiemt wordt ondersteund is de Power to Power ontwikkeling op IPKW.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Remeha, de HAN, Bredenoord, Witteveen + Bos, HyGear, PI development, CBR-Europe, Heijmans, AVR, M TSA, Hollander Techniek, Energy Watch, GWI Essen, Alliander, Provincie Gelderland, Gemeente Arnhem,

Dutch Circular Textile Valley hub/Cluster Natuurvezels

In de Nederlandse textielbranche is circulair textiel een stevige uitdaging. Er zijn in Nederland vier regio's met zowel een historie als een perspectief op een toekomst rondom textiel en kleding. In 2018 is het initiatief ontstaan voor het ontwikkelen van die regio's tot Dutch Circular Textile Valley hubs, elk met hun eigen accent: vezelrecyclingtechnieken (Twente), circular design (Arnhem), business en brands (Amsterdam), bedrijfskleding (Tilburg).

De WUR en ArtEZ hebben in 2018 een uniek initiatief neergezet: ArtEZ futuremakers state of fashion lab. Hierin worden de innovatieve talenten van beide organisaties zijn gebruikt voor de productie van circulair fashion.

Provincie Gelderland heeft aan de WUR de opdracht gegeven om met partners uit de regio, waaronder de gemeente Arnhem en ArtEZ, een gedragen regionale visie, focus en plan voor de realisatie van een Circular Design Hub (werktitel) te ontwikkelen als vitaal onderdeel van Dutch Circular Textile Valley.

Kiemt is vanuit het programma Circulaire Economie partner in die ontwikkeling en bovendien verbinder met het textilehub UPTEX in de regio Hauts de France.

Kiemt heeft via drie door de WUR georganiseerde workshops bijgedragen aan de ontwikkeling van deze regionale visie Circulair Design Hub Arnhem-Wageningen, samen met partners ArtEZ, Modint, de gemeente Arnhem en de provincie Gelderland. Daarin is kennis gedeeld over o.a. circulaire ketenontwikkeling, bedrijvigheid in de regio en de textiel clusterontwikkeling UPTEX in de regio Hauts de France. Door Kiemt is contact gelegd met dat cluster en er is belangstelling voor mogelijke samenwerking met deze Gelderse hub.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: de WUR, ArtEZ, Provincie Gelderland, en gemeente Arnhem.

In 2019 wordt dit in het CE Versnellingsimpuls programma verder uitgewerkt en in het kader van de internationale samenwerking opgepakt.

Cluster Afvalwater

Kiemt heeft gesproken met een delegatie van de FachHochSchule Münster en het Waterschap Rijn IJssel over het bouwen van een grensoverschrijdend Interregproject op het thema water. Daarin is voorgesteld om na te gaan of het haalbaar is om een grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling te organiseren rond het terugdringen van emissies richting grond- en oppervlaktewater. Het gaat om emissies van nutriënten (N, P), bestrijdingsmiddelen en farmaceuticals uit meerdere bronnen in de regio:

- Landbouw (mest/kunstmest)
- RWZI's
- AWZI's

Die aanpak werd door iedereen omarmd. Het projectidee wordt op papier gezet, en er moet worden nagegaan of er in het gebied 'urgentie' gevoeld wordt en er investeringsbereidheid is om de waterkwaliteit integraal te verbeteren. Dit staat hoog op de agenda bij Waterschap RIJ! Het stroomgebied van de rivier de Berkel zou hiervoor in aanmerking kunnen komen. Bij Wageningen Universiteit Research is de vraag neergelegd of er concrete mogelijkheden zijn voor een financieringsconstructie voor deelname van WUR aan een dergelijk Interregproject. Door gebrek aan financiële en personele capaciteit, alsmede onduidelijkheid over de mogelijkheden van Kiemt om nog in dergelijke subsidieprojecten deel te nemen, heeft dit cluster in 2018 geen vervolg gekregen.

Cluster BioLNG

De internationale transportsector werkt aan het vergroenen van de brandstoffen. In dit kader zoekt Provincie Gelderland geschikte locaties voor de productie en distributie van BioLNG voor het zware transport. BioLNG wordt gezien als een tijdelijke transportbrandstof en de verwachting is dat waterstof het op termijn zal overnemen. BioLNG is gecombineerd met methaan, dat vrijkomt bij de vergisting van GFT, mest en zuiveringslib.

Volgens een rekenmodel van CE Delft is er voldoende potentie in de provincie Gelderland om grondstof in te zetten voor de productie van BioLNG. De provincie heeft Kiemt benaderd met de vraag of dat in voldoende volumes contracteerbaar is voor deze nieuwe toepassing, en met welke ketenpartijen dat kan worden gerealiseerd. Het is een strategisch belangrijke vraag, omdat voor deze nieuwe markttoepassing nieuwe of aangepaste biogasfabrieken nodig zijn. Dat kan een positieve impact hebben op de energie- en circulaire economie in Gelderland.

De vraag is uitgezet bij de programma's energietransitie, vanuit de opgave voor het verduurzamen van de transportbrandstoffen, én circulaire economie, vanwege de rol van biomassa als hernieuwbare grondstof voor energie en andere producten. Vanuit het programma circulaire economie werkt Kiemt met haar participanten al

enkele jaren aan de valorisatie van mest en slib, door het vinden en verbinden van partijen en het bouwen aan versnellingen, door individuele ondersteuning en netwerkbijeenkomsten. Daarmee heeft Kiemt een innovatief netwerk opgebouwd met bedrijven die de grondstof in handen hebben, conversie technologieën ontwikkelen, productielocaties exploiteren en zorgen voor de afzet van geraffineerde producten zoals biogas en groene mineralen. Ook kennispartijen spelen in dat netwerk een sterke rol.

Aan Kiemt is gevraagd om een inschatting te maken van het potentieel aan biogas dat voor strategische LNG tanklocaties beschikbaar kan worden. Ook is gevraagd om bij te dragen aan netwerkopbouw voor realisatie van deze opgave. Daartoe is een beperkte studie uitgevoerd: "QuickScan vraag & aanbod biogas in Gelderland versus behoefte aan BioLNG vanuit nationale doelstelling 2030". Daarin is gekeken naar een drietal deelvragen: Wat is het inschatte potentieel aan biogasproductie in Gelderland? Hoe verhouden de Biogas productielocaties zich tot strategische BioLNG tanklocaties? Hoe verhoudt deze productie zich tot de vraag naar Biogas, concurrerend met BioLNG?. De antwoorden op deze zijn gerapporteerd aan de provincie en op hun verzoek gedeeld met het Nationaal LNG-platform.

De volgende participanten zijn betrokken geweest: Waterschap Vallei & Veluwe, Waterschap Rijn & IJssel en Green Bio Power.

De volgende initiatieven zijn ondersteund:

- Met Waterschap Vallei & Veluwe, Waterschap Rijn & IJssel en bedrijven zoals Friesland Campina, Groot Zevert Vergisting en Osomo zijn gesprekken gevoerd over de ontwikkeling van deze nieuwe conversie en afzetroute voor biogas. Hieruit blijkt dat huidige producenten van biogas alleen onder specifieke voorwaarden hun afzetroute kunnen wijzigen. De productie van BioLNG lijkt het meest kansrijk bij uitbreiding van huidige en bij nieuwe installaties. Dat traject zal in 2019 worden opgepakt, mits het Kabinet deze transitiebrandstof ook zal ondersteunen.
- Kiemt heeft Green Bio Power ondersteund bij de ontwikkeling van een innovatieve biogasfabriek in Almelo. Meer specifiek gaat het om het inbrengen van kennis en netwerkpartners voor productie van BioLNG en Groene Mineralen uit verschillende biomassa reststromen.

5. Internationalisering

regio Hauts de France

De regio Hauts de France (HdF) is een Europese voorloper in de transitie naar een circulaire economie. Sinds 2005 wordt daar gewerkt aan krachtige regionale clusters waarin het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden nauw samenwerken. Bestuurders van Gelderland en HdF verwachten dat samenwerking tussen partijen in beide regio's de transitie naar een circulaire economie kan versnellen. Kiemt is gevraagd om daaraan mee te bouwen. Kiemt is door de provincie gevraagd vanwege haar rol in het vinden, verbinden, versnellen en vertellen. Uitbreiding van het netwerk en grensoverschrijdende samenwerking in projecten kan leiden tot een versnelling van de transitie naar een circulaire economie en economische meerwaarde genereren bij partijen in beide regio's.

De provincie heeft aan Kiemt gevraagd om vanuit het programma Circulaire Economie de mogelijkheden tot samenwerking met de regio HdF te verkennen, en verwacht minstens een vervolgactiviteit met partijen in beide regio's. Daartoe is eind januari samen met de provincie Gelderland een werkbezoek gebracht aan de regio HdF. Clusterorganisaties Matikem, UPTEx, Pole IAR en IMPROVE, zijn bezocht, evenals een proeffabriek EXTRACTIS (Amien). Laatstgenoemde heeft een uniek businessconcept voor serieuze versnelling van technologie ontwikkeling (van TRL 2 naar 8) op het thema eiwittraffinage uit biomassa. Volgens de Université de Lille bieden de Franse publiek-private investeringen in het programma I-SITE (<http://www.isite-ulne.fr/index.php/en/home/>) kansen voor meerjarige samenwerking tussen universiteiten Lille, WUR en het bedrijfsleven in beide regio's.

De Franse regionale overheden hebben sinds 2005 hierin een belangrijke sturende rol gehad in deze clusterontwikkelingen, waarin de Jeremy Rifkin's visie op 'Third Industrial Revolution' een belangrijke leidraad vormt. Kiemt heeft vervolgens bijgedragen aan verslaglegging en een terugkoppeling gegeven aan gedeputeerde Michiel Scheffer (provincie Gelderland).

Op 5 juni 2018 heeft Kiemt samen met de WUR een tegenbezoek georganiseerd in Wageningen voor het bestuur van de Université de Lille. Partijen werken in beide regio's aan thema's waaronder natuurvezels, circulair textiel, bioraffinage en klimaat. De intentie is door beide besturen uitgesproken om tot verdere concretisering te komen voor samenwerking.

Op initiatief vanuit Kiemt en WUR is het project "Towards a common action agenda for developing a NW European Campus that accelerates the circular economies" geformuleerd, waarin enkele bijeenkomsten worden georganiseerd rond 'vinden en verbinden'. Dit projectinitiatief is besproken op 15 oktober 2018 in Lille, i.s.m. de WUR en provincie Gelderland. Afgesproken is om in 2019 op de volgende thema's bijeenkomsten te organiseren: circulair textiel, valorisation of lignine (natural fibers), valorisation of algae (e.g. proteins), climate change (mitigation (energy) & adaptation). Verwacht wordt dat beide regio's in 2019 ieder €100.000 investeren in het realiseren van deze actie agenda. Kiemt draagt daarin bij aan het vinden en verbinden van participanten aan initiatieven, o.a. vanuit 'circulair design hub'.

CircE

CircE is een Interregproject en heeft tot doel de verspreiding van Circulaire Economie (CE) in Europa te versterken, consistent met het Circulaire Economiepakket van de Europese Commissie (2015). Het project beoogt met name de betrokken partners te helpen de capaciteit van hun beleidsinstrumenten te vergroten om de economie naar een circulair model te sturen. Het project voert deze taak uit door te streven naar het aanpassen of opnieuw selecteren van de geselecteerde beleidsinstrumenten door uitwisseling van kennis / ervaringen tussen partners, door een continue betrokkenheid van stakeholders en door een diepere analyse van het economische systeem. Het omvat acht partners, zowel op regionale als lokale schaal, en vertegenwoordigers van verschillende Europese sociale en economische scenario's.

De provincie Gelderland is partner in dit project. Leadpartner is de regio Lombardia en andere partners zijn o.a. Catalonia, Londen, Sofia, Warschau en Ljubljana. Doel is beleid te ontwikkelen in het kader van de circulaire economie voor de sectoren Textiel, Biomassa (fosfaten, eiwit, natuurvezels en papier) en Bouw. Doel van het project is voor drie sectoren (Biomassa, Textiel en Bouw) een sectoranalyse te maken en beleidsinstrumenten te ontwikkelen. De partners zijn regionale of provinciale overheden maar per regio wordt gevraagd een stakeholders groep in te stellen die het project ondersteunt. Kiemt heeft in december zitting in de stakeholdersgroep genomen.

In de eerste fase (2,5 jaar) werkt elke partner aan de belangrijkste relevante economische sectoren, waarbij kansen worden geïdentificeerd om CE te ontwikkelen en barrières te voorkomen, wat hun ontwikkeling belemmert. Een prioriteitstelling van de geïdentificeerde kansen zal worden geproduceerd op basis van gedeelde criteria die zijn overeengekomen in het projectproces. Beleidsopties die reeds zijn verstrekt of mogelijk door de beleidsinstrumenten zijn verstrekt, zullen worden geanalyseerd om de beste werkwijzen of nieuwe potentiële effectieve beleidsopties te vinden. In de tweede fase (2 jaar) zal het project rechtstreeks het politieke niveau betrekken om de belangrijkste bevindingen te integreren in de geselecteerde beleidsinstrumenten, deze te wijzigen of te heroriënteren. In deze fase zal de effectieve uitvoering van de actieplannen worden gemonitord.

Vanguard Initiative

Kiemt is partner in het Vanguard Initiative. Dit is een internationaal samenwerkingsverband van meer dan 30 regio's in de Europese Unie. Het is gericht op 'groei en werkgelegenheidscreatie door een renaissance van de maakindustrie'. Het netwerk is in januari 2014 ontstaan en heeft zich snel ontwikkeld tot een relevante gesprekspartner voor de EU Commissie. In de regio's zijn pilotprojecten gestart op het gebied van biobased economy, 3D printing, duurzaam produceren, nanotechnologie en energieneutraal produceren.

Kiemt draagt inhoudelijk bij aan de pilotprojecten gericht op de biobased economy. Ten behoeve van deze Pilot is het Gelderse en Overijsselse bedrijven ecosysteem in beeld gebracht. De daarvoor gehanteerde systematiek is een goed hulpmiddel voor netwerkontwikkelingen. Kiemt kijkt binnen haar netwerk waar bedrijven aan kunnen sluiten bij de projecten binnen Vanguard.

Beoogde resultaten:

- Aansluiting bij Europese koplopers op het gebied van 3D-printing. Oost Nederland kan ontwikkelingen eerder signaleren, beter netwerken en een sterkere lobby voeren.
- Meer Europese innovatieprojecten voor de Oost-Nederlandse topsectoren (HTSM, AgroFood, Health en EMT). Kennisclusters krijgen beter toegang tot Europese projectpartners en financiering voor met name Horizon 2020-projecten.
- Best practises uit andere regio's over de wijze waarop je kennis, kapitaal en contacten uit Europa haalt. Oost Nederland als verbindende schakel voor met name het BOOST-netwerk.

5. Communicatie en evenementen

1. Communicatie

In 2018 is er veel veranderd op het gebied van communicatie vanuit de opdracht om een grotere zichtbaarheid van Kiemt te creëren. Er is communicatieplan opgesteld waaruit een nieuwe huisstijl is voortgevloeid. Ook is naar aanleiding van het communicatieplan de "tone of voice" veranderd. In de verschillende communicatie uitingen wordt nu meer aansprekende, informele en gemakkelijkere taal gebruikt.

Kiemt gebruikt voor haar communicatie uitingen de website, de nieuwsbrief, de maillijst, Twitter en LinkedIn. De website heeft op een werkdag gemiddeld tussen de 70 en 120 bezoekers. Voor de nieuwsbrief hebben ongeveer 3000 mensen zich aangemeld. Diezelfde mensen zitten ook in de maillijst van Kiemt. Het twitter account heeft ongeveer 1500 volgers en de Kiemt groep samen met het Kiemt linkedin account heeft iets meer dan 1000 leden.

Kiemt haalt nieuws op uit de regio en verspreidt dit via de juiste kanalen. Ook benadert Kiemt haar eigen participanten voor het maken van verhalen. Deze verhalen worden doorgaans goed gelezen. Een voorbeeld hiervan is een artikel over AVR dat door ongeveer 1000 mensen is gelezen. Ook worden de kanalen gebruikt om evenementen van Kiemt en van partners te promoten.

2. Evenementen

Vinden, verbinden, vertellen en versnellen

Kiemt is de aanjager van het netwerk bij het versnellen van de energietransitie en het aanjagen van de circulaire economie. Kiemt is een verbinder en brengt kennis, ambitie en daadkracht samen. De missie van Kiemt is om te vinden, te verbinden, te vertellen en te versnellen. Evenementen zijn hiervoor een krachtig middel om de missie tot stand te brengen. Met evenementen kan Kiemt haar netwerk inspireren, een podium bieden om te vertellen over elkaars successen en uitdagingen op te zoeken, contacten te leggen binnen het bestaande netwerk en nieuwe relaties te betrekken.

Het Kiemt netwerk heeft een actieve rol bij de organisatie van het evenement en tijdens het evenement. Zo maken zij vaak deel uit van het evenement door te voorzien in relevante inhoud, bijvoorbeeld als spreker of medeorganisator.

Kiemt heeft een aantal vaste event-formats, die op jaarbasis terugkomen en zoekt de verbinding op met haar netwerk in samenwerkende evenementen. De onderwerpen voor de Kiemt events worden zorgvuldig gekozen vanuit de thema's energietransitie en circulaire economie. De finetuning van het onderwerp komt tot stand vanuit een wens binnen een project, zoals CIRCLES of Cleantech Energy Crossing of vanuit een vraag van het netwerk. Kiemt evenementen of

samenwerkende events belichten altijd een actueel onderwerp of interessante technologie.

Early Morning Toast

In 2018 heeft Kiemt 4 Early Morning Toasts georganiseerd. Deze soort bijeenkomsten zijn gericht op kennisoverdracht en netwerkvorming. De Early Morning Toasts starten om 07.30u in de ochtend met een ontbijt, gevolgd door een plenair programma. In 2018 zijn de volgende Early Morning Toast georganiseerd:

- Circulair ondernemen: Ook u ontkomt er niet aan!
- Financiële ondersteuning bij succesvol internationaal ondernemen
- Smart Grids, slim met energie
- Aardgasvrij wonen en werken

Kiemt events

Samen met de Early Morning Toasts heeft Kiemt (met bijdrages uit het netwerk) 12 eigen events georganiseerd. Het Kiemt Najaarscongres op 1 oktober en de Kiemt SummerLabb Kathedraal op 7 oktober zijn de meest omvangrijke events geweest en worden hieronder verder toegelicht.

Kiemt Najaarscongres

Het onderwerp van het Kiemt congres op maandag 1 oktober is binnen het thema Energietransitie geweest met de titel: CO2 uit de lucht! Innovaties voor vermindering, hergebruik en vastlegging van CO2.

Dit jaarlijkse congres vond plaats bij Novio Tech Campus in Nijmegen (Green Capital van Europa 2018). De gastheer Jan Douwe Kroeske trapt om 10.30u het programma af. Daarna volgde een tweetal inspirerende sprekers:

- Paul Iske, hoogleraar Open Innovation & Business Venturing aan Universiteit Maastricht en oprichter van het Instituut voor Briljante Mislukkingen en
- Peter Drenth, gedeputeerde van Provincie Gelderland.

Na deze plenaire opening volgde de workshops rondom het thema CO2 uit de lucht, zoals een workshop over het 6 waarden model (circulaire economie) en een workshop over de CO2-vrije gebouwde omgeving. De ruim 200 gasten kregen daarna een biologische lunch met producten uit de streek, gevolgd door het tweede plenaire deel van het congres. Er was voor de 8ste keer de uitreiking van de Jan Terlouw Innovatieprijs, ook dit jaar onder begeleiding van Jan Terlouw en expert-comité uit het netwerk van Kiemt.

Michiel Scheffer - gedeputeerde Provincie Gelderland, Maarten Arentsen-Universiteit Twente, Margien van Storm Leeuwen – Bredenoord, ARN en Luc Kikkert – directeur Kiemt hebben het plenaire deel afgesloten met een paneldiscussie over door de deelnemers geformuleerde stellingen rondom de cruciale onderwerpen van CO2-reductie. Daarna volgde een netwerkborrel.

Tijdens het congres is de Jan Terlouw Innovatieprijs uitgereikt. De prijs heeft als doel innovaties en nieuwe bedrijvigheid op het gebied van energietransitie en circulaire economie in Oost-Nederland te stimuleren. De prijs geeft de winnaar tevens een extra stimulans doordat de innovatie in de spotlights wordt gezet. De winnaars zijn beide ontwikkelaars van innovatieve producten die bijdragen aan de

energietransitie. Van de 3 nominaties heeft Time Shift Energy Storage de Jan Terlouw Innovatieprijs 2018 gewonnen. Green Minerals won de Ambitieprijs.

Kiemt SummerLabb Kathedraal

Op zaterdag 6 oktober hebben Kiemt en SummerLabb (een initiatief van Jan Douwe Kroeske) de allereerste Kiemt SummerLabb Kathedraal georganiseerd. Op het bedrijventerrein IPKW zijn de meest slimme, spectaculaire en revolutionaire innovaties op het gebied van energie getoond.

The Green Line to the Future naar de Kiemt SummerLabb Kathedraal stond vol met uitvindingen die door regionale bedrijven werden gepresenteerd: een waterstof auto die vanuit Zuid-Korea naar Gelderland was gehaald, groene kunstmest die in Gelderland is ontwikkeld ("Groene Weide Meststof") en nog talloze andere innovaties. In de kathedraal kwamen de verhalen van de innovaties samen in een interactieve quiz, gepresenteerd door Jan Douwe Kroeske.

Deelnemers aan de Kiemt SummerLabb Kathedraal kwamen uit het netwerk van Kiemt en waren:

- Nijhuis Industries
- Herwers Groep
- ARN
- VBR Turbine Partners
- Solar Energy Booster
- Gasunie

Op dezelfde zaterdag vond ook de open dag IPKW, de Techniekdag Arnhem en de Innovate Experience plaats. Er zijn meer dan 17.000 flyers uitgedeeld, wat tevens het geschatte aantal bezoekers aan de dag is geweest.

Partner-events

In 2018 heeft Kiemt samen met netwerkpartners 8 events georganiseerd. Een van deze events is samen met partner DNV GL geweest op 4 juli 2018. Fredik Larsen van de succesvolle firma Charge uit IJsland heeft een seminar gegeven over het thema Energy Branding. Professionals op het gebied van marketing communicatie binnen energie zijn vervolgens in discussie gegaan over de vraag Brand and communications: hurdle or enabler for the energy transition?

Datum	Rol	Project	Onderwerp	Locatie
maandag 26 februari 2018	Partner	CIRLCES	Circulair inkopen Toekomsttour Achterhoek 2030 - Bustour	Achterhoek
maandag 5 maart 2018	Partner	CIRLCES	Samen aan de slag met 'water' door Achterhoekse Toekomst toer	Waterschap R&IJ Doetinchem
donderdag 15 maart 2018	Partner	Hydrova	Workshop voor alle partners van Hydrova	HAN
donderdag 22 maart 2018	Trekker	CIRCLES / EMT	Early Morning Toast: Circulair ondernemen: Ook u ontkomt er niet aan!	Arnhems Buiten - Energiepark
maandag 9 april 2018	Trekker	CEC	Cleantech Energy Crossing, aftrap batterijsysteem ism Hs Zuyd	Heerlen
donderdag 19 april 2018	Partner	Start up Gelderland	Start up Delta Summit	IPKW
donderdag 17 mei 2018	Partner	CIRLCES	Circulaire Economie Festival - Circulair inkopen	Nijmegen - Honig terrein
donderdag 24 mei 2018	Trekker	GO4Export / EMT	Early Morning Toast: Financiële ondersteuning bij succesvol internationaal ondernemen	Doetinchem - De Steck
woensdag 30 mei 2018	Trekker	-	Werkbezoek Ministerie EZ thema Circulaire Economie (met ARN)	Weurt
vrijdag 29 juni 2018	Trekker	CEC	Opening innovatief Zonneveld	Didam
maandag 11 juni 2018	Trekker	CEC	Cleantech Energy Crossing, aftrap batterijsysteem met Elestor	Essen
woensdag 4 juli 2018	Partner	ET	Energy Branding Event met DNV GL	
donderdag 6 september 2018	Trekker	EMT	Early Morning Toast; thema: Smart Grids, slim met energie	Arnhems Buiten - B01
maandag 10 september 2018	Trekker	CEC	Landing eerste batterijsysteem	DeWijkvanMorgen, Heerlen
maandag 1 oktober 2018	Trekker	ET	Kiemt Najaarscongres 2018	Nijmegen
zaterdag 6 oktober 2018	Trekker	ET	Kiemt SummerLabb Kathedraal	IPKW
donderdag 8 november 2018	Partner	CIRCLES	Nationale Grondstoffen Dag	Kennispoort Regio Zwolle
dinsdag 20 november 2018	Partner	CIRCLES	Nieuwe business modellen in een circulaire economie, voor bedrijven, MKB	Terrein Gasfabriek Deventer
donderdag 15 november 2018	Trekker	EMT	Early Morning Toast; Aardgasvrij wonen en werken	IPKW
donderdag 29 november 2018	Trekker	VvP	Participantenvergadering + Eindejaarsborrel	Arnhems Buiten - Energiepark

6. Financiën

De begroting van 2018 ging uit van een exploitatieoverschot van 18.000 euro. Uiteindelijk wordt het boekjaar afgesloten met een positief resultaat van 24.048 euro, waardoor het eigen vermogen uitkomt op 131.074 euro. Het eigen vermogen wordt aangehouden voor eventuele toekomstige tekorten.

Begroting 2019:

	€
Baten:	
Participanten / deelnemers	230.000
Subsidies	1.039.507
Overige	117.379
	1.386.886
Lasten:	
Projectkosten	1.114.946
Personele kosten	131.786
Huisvestingskosten	70.000
Overige bedrijfskosten	70.000
	1.386.732
Resultaat	154

7. Vooruitblik

De energietransitie en overgang naar een circulaire economie blijken vooral te worden neergelegd in de regio. Als EMT Valley kan Kiemt bij uitstek de verbindende rol tussen de 8 Gelderse regio's vervullen en ondersteunen bij de afstemming onderling en met het rijks- en provinciale beleid. Kiemt gaat zich meer en meer richten op concretisering naar projectvorming op een breed scala aan geïntegreerde circulaire projecten op ketenniveau.

Ook bedrijven weten Kiemt steeds beter te vinden met concrete vragen omtrent energietransitie en circulaire economie. Deze transitieprojecten zijn geen solitaire projecten maar vragen samenwerking en ketenoplossingen waar de behoefte aan een onafhankelijke intermediair ook wordt uitgesproken.

Provincie Gelderland heeft voor 2020 financiering van de stichting gewaarborgd zodat na de provinciale statenverkiezingen voldoende tijd is om de plannen voor daarna verder uit te rollen. De urgentie van maatregelen staat niet ter discussie en er is een groot en groeiend draagvlak voor de stichting zowel binnen de overheid als bij de ondernemers.

Bijlage: overzicht (Hoofd)Participanten en Deelnemers

Hoofdparticipanten:	
Alliander	Presikhaaf Schoolmeubelen bv
ArtEZ hogeschool voor de kunsten	Rabobank Arnhem e.o.
Dekra Certification	Radboud Universiteit Nijmegen
DNV-GL Energy & Sustainability	Rijn IJssel
Gemeente Arnhem	Saxion
Gemeente Nijmegen	Steck vof
Graafschapcollege	Stichting Kennispark Twente
Hogeschool Arnhem-Nijmegen	Twence
Industriepark Kleefse Waard	Universiteit Twente
Koninklijke Auping	Wageningen UR

Participanten:	
Algemeen Octrooi- en Merkenbureau	Hollander techniek
ARN	HyET (Hydrogen Efficiency Technologies) B.V.
Arnhems Ondernemers Centrum	IF Technology
Arnold + Siedsma	Industriewater Eerbeek
AVR	Movements group
Berko	Nathan Systems BV
Bredenoord	Nijhuis Industries
CBR-Europe	Remeha
Chargepoint Europe B.V.	ROC Aventus sector Techniek & Mobiel
Circulus-Berkel	Save Plastics
Contour Advanced Systems B.V.	Schut Papier
Dirkzwager Advocaten & Notarissen	Smurfit Kappa Parenco
Driven by Values	Stichting Deltares
ECN	Stork Thermeq
Energiefonds Overijssel	Tauw
GMB BioEnergie Zutphen	TNO
Green Bio Power bv	Ubbink
GWl - Gas und Wärme Institut Essen e.V.	VBR Turbine Partners
H4 Mobility	Vindsubsidies
Heijmans Civiel	Waterschap Rijn en IJssel
Helicon Opleidingen	Witteveen + Bos

Deelnemers:	
24/7 Nature Power BV	Groen Gas Gelderland
3R Waste Management	Groenewijkstroom BV
3-RE Bouw & Recycling	Hermanns Consultancy
Beheer Installatie Techniek (ITB) Boxmeer BV	HyMove
Be-O Bottle	Indugras (Clean Energy for Me, Indugras II i.o.)
Blue Terra Energy Experts	Innovaman
Bluedec	Inspiro
Buningh Productivity	Izzy Projects
Clear Polymers	Lever Kunststoftechniek
Copier Projecten & Engineering BV	MTSA Technopower B.V.
De Beijer RTB	NNTS No Nonsense Technical Solutions
Deltec Equipment	Nysingh Advocaten-Notarissen
DENS-Station "De Groene Vallei" / Nijenhuis BV	OutSmart
Duits-Nederlandse Handelskamer (DNHK)	Pasman motoren en aggregaten
Dutch EPS Building Solutions	Pi Development
Dutch Hydroxide Organisation	Plant-E
Dutch Pet Recycling BV	Pure Water Well
Earth Innovations	Qconcepts
ECO Grondstoffen	Sensfix Nederland BV
E-Kite Netherlands	Servicecorner
ElaadNL (vh Stichting E-Laad)	Sit & Heat BV
Energy Watch	Solar Energy Booster
Exergy Business Development and Consultancy	Stafier Solar Systems
Frescaire Sustainable Cooling / HVL management	StexFibers
GASCON engineering	Xeelas
GBR Advies BV	Zevenaar Elektronica & Sensoren

Jaarrekening

**Stichting Kiemt
Arnhem**

BALANS PER 31 DECEMBER 2018
(na resultaatbestemming)

ACTIVA
(in euro's)

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Vorderingen		
Debiteuren	14.152	11.069
Subsidievorderingen	49.074	168.584
Overige vorderingen en overlopende activa	48.843	34.989
	<u>112.069</u>	<u>214.642</u>
Liquide middelen	<u>913.839</u>	<u>873.848</u>
Totaal	<u><u>1.025.908</u></u>	<u><u>1.088.490</u></u>
PASSIVA (in euro's)		
Eigen vermogen		
Overige reserves	<u>131.074</u>	<u>107.026</u>
Langlopende schulden		
Pre-seed leningen EMT Radar	<u>357.904</u>	<u>417.286</u>
Kortlopende schulden		
Vooruitontvangen bedragen	288.356	337.067
Crediteuren	125.131	37.073
Belastingen en premies sociale verzekeringen	30.843	26.659
Overige schulden en overlopende passiva	92.600	163.379
	<u>536.930</u>	<u>564.178</u>
Totaal	<u><u>1.025.908</u></u>	<u><u>1.088.490</u></u>

**Stichting Kiemt
Arnhem**

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018

(in euro's)

	<u>werkelijk 2018</u>	<u>begroot 2018</u>	<u>werkelijk 2017</u>
Baten			
Subsidies	1.073.092	1.205.000	1.190.310
Participanten/deelnemers	225.407	220.000	261.653
Overige	<u>48.451</u>	<u>38.000</u>	<u>55.189</u>
Totaal baten	<u>1.346.950</u>	<u>1.463.000</u>	<u>1.507.152</u>
Lasten			
Projectkosten	541.678	691.000	650.002
Personele kosten	663.820	593.000	655.488
Huisvestingskosten	66.228	70.000	88.913
Overige bedrijfskosten	<u>51.176</u>	<u>91.000</u>	<u>139.586</u>
Totaal lasten	<u>1.322.902</u>	<u>1.445.000</u>	<u>1.533.989</u>
Exploitatieresultaat	<u><u>24.048</u></u>	<u><u>18.000</u></u>	<u><u>-26.837</u></u>

Verklaring afwijkingen:

Het aantal participanten/deelnemers is in 2018 gestabiliseerd. Het begrote bedrag bleek dan ook een haalbaar streven.

In zowel de begrote subsidie opbrengsten als in de begrote projectkosten was 100K opgenomen voor nieuwe projecten. Er is in 2018 wel gestart met deze nieuwe projecten, maar de bijbehorende kosten en opbrengsten zullen pas in 2019 zijn beslag krijgen.

Veel van de werkzaamheden die in het verleden uitbesteed werden zijn in 2018 door eigen personeel uitgevoerd. Hierdoor zijn, ten opzicht van de realisatie van 2017, de projectkosten gedaald en de personele kosten gestegen.

Zowel de huisvestingskosten als de overige bedrijfskosten bevatten weinig eenmalige kosten. In de realisatie van 2017 waren deze wel aanwezig.

**Stichting Kiemt
Arnhem**

Kasstroomoverzicht over 2018
(in euro's)

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo baten en lasten	<u>24.048</u>	<u>-26.837</u>
Mutaties werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	102.573	-18.355
Mutatie langlopende schulden	-59.382	3.921
Mutatie kortlopende schulden	<u>-27.248</u>	<u>27.687</u>
	<u>15.943</u>	<u>13.253</u>
Mutatie geldmiddelen	<u><u>39.991</u></u>	<u><u>-13.584</u></u>

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De post geldmiddelen bestaat uit de liquide middelen alsmede eventuele creditposities bij rekening-courant banken.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Geldmiddelen		
Rekening-courant bank	127.377	28.032
Deposito	<u>786.462</u>	<u>845.816</u>
Totaal geldmiddelen	<u><u>913.839</u></u>	<u><u>873.848</u></u>
Mutatie geldmiddelen lopend jaar	<u><u>39.991</u></u>	<u><u>-13.584</u></u>

**Stichting Kiemt
Arnhem**

TOELICHTING OP DE BALANS EN STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Vestigingsadres, rechtsvorm en inschrijfnummer handelsregister

Stichting Kiemt is feitelijk en statutair gevestigd te Arnhem en is ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 09151222.

Activiteiten

Kiemt versnelt de energietransitie, de transitie naar de circulaire economie en bevordert het innovatieve ondernemersklimaat. Zo draagt Kiemt bij aan een duurzame woon- en leefomgeving. Kiemt faciliteert, ondersteunt en adviseert haar netwerk van ondernemingen, overheid, onderwijs- en onderzoeks-instellingen bij complexe vraagstukken. Door het delen van ervaringen, bevindingen en oplossingen stimuleert Kiemt de beweging en vooruitgang.

ALGEMENE GRONDSLAGEN VOOR DE JAAREKENING

Grondslagen

De jaarrekening is opgesteld op basis van richtlijn Rijk C1 "Organisaties zonder winststreven".

Vergelijkende cijfers

De vergelijkende cijfers van het voorgaande boekjaar zijn, waar nodig, slechts qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden aangepast.

Toerekening van kosten aan activiteiten

De kostentoerekening aan activiteiten vindt plaats voor de directe kosten op basis van volledige toerekenbaarheid en van de indirecte kosten op basis van een vastgesteld percentage, afhankelijk van het aandeel van de desbetreffende projecten in de directe kosten.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Algemeen

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten, tenzij in de onderstaande toelichting anders is vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voorzover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde, waar nodig onder aftrek van een voorziening wegens vermoedelijke oninbaarheid.

Overlopende activa en passiva

Deze worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

**Stichting Kiemt
Arnhem**

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Opbrengsten worden aan het boekjaar toegerekend voorzover de opbrengsten aan de in het boekjaar verantwoorde kosten zijn gerelateerd.

**Stichting Kiemt
Arnhem**

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2018
(in euro's)

ACTIVA

Vorderingen

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Debiteuren		
Nominale bedrag van de vorderingen	18.469	16.869
Af: voorziening voor oninbaarheid	4.317	5.800
	<u>14.152</u>	<u>11.069</u>
Subsidievorderingen		
Cleantech Energy Crossing	20.129	55.221
Wiefm	13.148	57.644
Circles	11.337	35.114
EnerPro	2.560	-
Hydrova	1.900	-
Gelderland Valoriseert	-	20.605
	<u>49.074</u>	<u>168.584</u>
Overige vorderingen en overlopende activa		
Waarborgsommen	13.792	13.792
Vooruitbetaalde bedragen	7.848	7.811
Overige te factureren bedragen	25.409	13.328
Rentebaten	20	58
Overige vorderingen	1.774	-
	<u>48.843</u>	<u>34.989</u>
	<u>112.069</u>	<u>214.642</u>

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Liquide middelen		
Rabobank, rekening-courant	127.377	28.032
Rabobank, deposito's	786.462	845.816
	<u>913.839</u>	<u>873.848</u>

Ultimo 2018 heeft de stichting zich nog voor een bedrag van € 12.709 borggesteld voor de door de Rabobank verstrekte pre-seed leningen. De stichting heeft voor de bovengenoemde € 12.709 geen beschikking over de liquide middelen.

**Stichting Kiemt
Arnhem**

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2018

(in euro's)

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Overige reserves		
Saldo per 1 januari	107.026	133.863
Saldo van baten en lasten	24.048	-26.837
	<u>131.074</u>	<u>107.026</u>
Langlopende schulden		
Pre-seed leningen EMT Radar	<u>357.904</u>	<u>417.286</u>
In het kader van het valorisatieprogramma EMT Radar heeft stichting Kiemt subsidie ontvangen om voor 50% borg te kunnen staan voor uitgezette pre-seed leningen. De ontvangen aflossingen dienen revolverend ingezet te worden. Het genoemde bedrag bedraagt de maximale borgstelling voor lopende en nog uit te zetten leningen en heeft een langlopend karakter.		
Kortlopende schulden		
Vooruitontvangen bedragen		
Bijdrage Participanten	82.979	85.083
Bijdrage deelnemers	12.086	17.743
DAEB	136.009	134.279
Radboud Universiteit	-	80.000
Greentechweek	19.803	19.962
Projectpartners Cleantech Energy Crossing	5.752	-
Overige vooruit gefactureerde bedragen	31.727	-
	<u>288.356</u>	<u>337.067</u>
Crediteuren		
Nog te betalen leveranciers	<u>125.131</u>	<u>37.073</u>
Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonheffing	24.234	24.157
Omzetbelasting	6.609	944
Pensioenpremie	-	1.558
	<u>30.843</u>	<u>26.659</u>

**Stichting Kiemt
Arnhem**

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Overige schulden en overlopende passiva		
Accountants en advieskosten	23.323	31.448
Projectkosten	21.827	38.996
Reservering vakantiegeld	18.877	14.734
Reservering verlofgelden	23.185	12.222
Reorganisatie verplichting	-	52.750
Overige	5.388	13.229
	<u>92.600</u>	<u>163.379</u>
	<u>536.930</u>	<u>564.178</u>

**Stichting Kiemt
Arnhem**

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN

Subsidies

omschrijving	subsidiegever	goedkeurings-nummer	looptijd	maximale subsidie Kiemt	verantwoord t/m 2018	goedgekeurde subsidieafrekening
DAEB	Prov. GLD	2015-015357	01-01-2016/31-12-2016	1.219.940	1.219.940	ja
DAEB	Prov. GLD	2016-013408	01-01-2017/31-12-2019	2.810.060	1.899.051	nee
Cleantech Energy Crossing	Interreg V	153098	01-01-2017/30-09-2020	367.563	175.012	nee
Circles	EFRO 2014-2020 Oost-Nederland	PROJ-00424	01-01-2016/30-09-2019	118.477	62.312	nee
WiEfm	Interreg V	WiEfm	01-04-2015/31-03-2019	256.775	171.248	nee
EnerPro	Interreg V	153201	01-07-2018/31-12-2021	211.919	2.560	nee
Hydrova	Sia Raak	00278107	01-09-2017/31-08-2019	10.000	5.900	nee

Huurverplichtingen

De huur overeenkomst is aangegaan voor de looptijd van 2 jaar en 9 maanden en eindigt op 31 december 2019. De resterende huurverplichting bedraagt ultimo 2018 € 55.545 incl.BTW.

Detacheringsverplichtingen

Met de WUR is een detacheringsovereenkomst overeen gekomen voor de looptijd t/m 31-12-2019 voor een medewerker Kennistransfer. De jaarlijkse verplichting is hiervoor € 90.782 incl. BTW.

Met KplusV is een detacheringsovereenkomst overeen gekomen voor de looptijd t/m 31-03-2019 voor een projectmanager. Deze detachering is gekoppeld aan het interreg project WiEfm. De resterende verplichting is hiervoor € 12.117 incl. BTW.

Daarnaast is met KplusV ook een detacheringsovereenkomst overeen gekomen voor de looptijd t/m 31-12-2019 voor een regiocoördinator. Deze detachering is gekoppeld aan het interreg project EnerPro. De resterende verplichting is hiervoor € 25.797 incl. BTW.

Verder is met KplusV ook een detacheringsovereenkomst overeen gekomen voor de looptijd t/m 31-12-2019 voor een projectcoördinator. Deze detachering is gekoppeld aan het interreg project Cleantech Energy Crossing De resterende verplichting is hiervoor € 34.228 incl. BTW.

Leaseauto

Op 20-12-2017 is een leaseovereenkomst aangegaan met H4 Lease voor 1 auto. De jaarlijkse verplichting hiervoor is € 19.688 incl. BTW. Deze leaseovereenkomst wordt beëindigd zodra de Hyundai NEXO geleverd kan worden.

Voor de Hyundai NEXO is een leaseovereenkomst aangegaan van 54 maanden. De jaarlijkse verplichting hiervoor is € 15.666 incl. BTW.

Hotspot Energy Arnhem

Voor het uitvoeren van het clustermanagement voor Hotspot Energy Arnhem heeft Kiemt een commerciële opdracht verkregen van € 73.978,- (excl BTW). Deze opdracht heeft een looptijd van 17-09-2018 t/m 17-07-2019. Voor 2019 mag er nog 50% worden gefactureerd

**Stichting Kiemt
Arnhem**

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(in euro's)

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
BATEN		
Subsidies		
DAEB	928.270	970.781
Gelderland Valoriseert	-	11.466
Cleantech Energy Crossing (Interreg)	56.661	118.351
EnerPro (Interreg)	2.560	-
Circles (EFRO)	27.198	32.538
Hydrova	5.900	-
WiEfm (Interreg)	52.503	57.174
	<u>1.073.092</u>	<u>1.190.310</u>
Bijdrage Participanten	<u>200.229</u>	<u>228.792</u>
Bijdrage deelnemers	<u>25.178</u>	<u>32.861</u>
Overige		
Rente opbrengsten	20	58
Overige opdrachten	48.431	55.131
	<u>48.451</u>	<u>55.189</u>
LASTEN		
Projectkosten		
Uren en kosten	<u>541.678</u>	<u>650.002</u>
Personele kosten		
Bruto lonen	493.963	425.075
Premies wettelijke sociale lasten	68.370	57.471
Mutatie reservering verlofgelden	10.964	3.903
Pensioenkosten	45.045	35.452
Reorganisatiekosten	-	52.750
Ziekteverzuim verzekering	3.599	4.588
Inhuur derden	-	50.195
Reiskostenvergoeding	13.870	11.449
Leaseauto	17.838	291
Brandstof	3.148	40
Vergoeding voorzitter	-	3.630
Representatie	1.869	6.688
Salarisadministratie	2.448	2.212
Participantenvergadering	133	1.464
Overige personele lasten	2.573	280
	<u>663.820</u>	<u>655.488</u>

**Stichting Kiemt
Arnhem**

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipubliekelijke sector WNT

(in euro's)

De bezoldiging van de functionarissen die over 2018 in het kader van de WNT verantwoord worden, is als volgt:

Functionaris (functienaam)	J. Dangerman directeur	L. Kikkert directeur	C. Kamerbeek voorzitter	G. Bakema voorzitter
In dienst vanaf (datum)	1-1-2018	1-1-2018	1-1-2018	1-1-2017
In dienst tot (datum)	31-3-2018	31-12-2018	31-12-2018	30-4-2017
Deeltijdfactor (percentage)	90%	100%	10%	10%
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja	Nee
Beloningen plus belastbare onkostenvergoedingen	34.050	144.824	12.500	n.v.t.
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	n.v.t.
Subtotaal	34.050	144.824	12.500	n.v.t.
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	41.942	189.000	18.900	n.v.t.
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Totale bezoldiging	34.050	144.824	12.500	-
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

De heer Dangerman was in 2018 vrijgesteld van werk als gevolg van beëindigd dienstverband.

De heer Bakema is vanaf 01-05-2017 lid van het bestuur en ontvangt hiervoor geen bezoldiging.

Gegevens 2017

In dienst vanaf (datum)	1-1-2017	5-12-2017	1-5-2017	1-1-2017
In dienst tot (datum)	31-12-2017	31-12-2017	31-12-2017	30-4-2017
Deeltijdfactor (percentage)	89%	90%	10%	10%
Beloningen plus belastbare onkostenvergoedingen (*)	131.784	9.095	8.333	3.000
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-
Totale bezoldiging	131.784	9.095	8.333	3.000

(*) De vergoedingen van de heer Dangerman over 2017 is aangepast in de jaarrekening 2018 (in jaarrekening 2018 inclusief de in opgebouwde verlofrechten en vakantiegeld over 2017).

(**) In 2018 bestond het bestuur verder uit de volgende leden die geen bezoldiging hebben ontvangen: J.A. Hoekstra, M.I. Visser, J. Fluit, E.A.H. Teunissen, S.G.P. Berendse-Velders.

**Stichting Kiemt
Arnhem**

Pensioenen

De stichting heeft voor haar werknemers een pensioenregeling getroffen waarbij het pensioenresultaat is gebaseerd op een gemiddeld loon. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij een verzekeringsmaatschappij en wordt in de jaarrekening verwerkt conform de verplichtingen aan pensioenuitvoerder-benadering. Dit betekent dat de over het boekjaar verschuldigde premies als kosten worden verantwoord.

Gemiddeld aantal werknemers

Gedurende 2018 waren gemiddeld 6,5 werknemers in dienst op basis van een volledig dienstverband (2017: 5,15).

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Huisvestingskosten		
Huur	43.622	45.510
Schoonmaakkosten	2.517	2.958
Gas, water en electra	6.540	6.492
Beveiligingskosten	-	264
Reparatie en onderhoud gebouw	6	-
Afvalverwerking	-	324
Verhuiskosten	-	30.538
Overige huisvestingskosten	<u>13.543</u>	<u>2.827</u>
	<u>66.228</u>	<u>88.913</u>
Overige bedrijfskosten		
PR & publiciteit	108	5.753
Accountant	23.809	26.219
Advieskosten	1.364	55.032
Netwerk, data en ICT ondersteuning	19.315	39.664
Mutatie voorziening debiteuren	-	-
Porti en reprovkosten	284	1.823
Kantoorartikelen	1.269	4.568
Bestuurders aansprakelijkheidsverzekering	1.458	-
Bankkosten	236	2.128
Telefoonkosten	3.326	3.660
Overige kantoor- en administratiekosten	<u>7</u>	<u>739</u>
	<u>51.176</u>	<u>139.586</u>

Arnhem, 25 april 2019

L. Kikkert
Directeur Stichting Kiemt

Controleverklaring

Aan het bestuur van
Stichting kiEMT

Baker Tilly (Netherlands) N.V.
Kerkenbos 10-27
Postbus 10525
6500 MB Nijmegen

T: +31 (0)24 378 48 48
F: +31 (0)24 378 35 68

nijmegen@bakertilly.nl
www.bakertilly.nl

KvK: 24425560

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de in dit rapport op pagina 40 tot en met 52 opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Kiemt te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Kiemt per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland van toepassing zijnde grondslagen voor financiële verslaggeving, RJK C1 "Kleine organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol WNT vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Kiemt zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit het bestuursverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met RJk-C1.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur van de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende grondslagen voor financiële verslaggeving, RJk C1 "Kleine organisaties zonder winststreven" en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met de in Nederland geldende grondslagen voor financiële verslaggeving, RJk C1 "Kleine organisaties zonder winststreven".

Het bestuur is voorts verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. De met governance belaste personen zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Accountants

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Nijmegen, 25 april 2019

Baker Tilly (Netherlands) N.V.

Was getekend

drs. J.W.M.M. van den Akker RA